

การติดตามผลและการสัมมนา เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย ปี 2549

คำนำ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้ดำเนินโครงการด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มาตั้งแต่ปี 2537 ภายใต้โครงการต่างๆ ในหลายพื้นที่และทุกภูมิภาคของประเทศ และต่อมาในปี 2542 ก็ริเริ่มให้มีกิจกรรมเชื่อมโยงชุมชนและเครือข่ายชุมชนในโครงการต่างๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ระหว่างระหว่างกัน รวมทั้งแสวงหาโอกาสในการเสริมสร้างศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย” (Thai Forest Watch Network) เพื่อเป็นสื่อกลางในการประสานและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันทางวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป ในการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ และร่วมผลักดันในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน สำหรับกิจกรรมของเครือข่ายฯ

สำหรับรายงานฉบับนี้ คณะทำงานผู้รับผิดชอบได้ร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานในปี 2549 ที่ผ่านมา ซึ่งกิจกรรมยังคงประกอบด้วย การเยี่ยมเยือนและติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนต่างๆ ในเครือข่ายฯ และจัดสัมมนาเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนดังกล่าว โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานนี้ จะทำให้ท่านได้รับทราบและมีความเข้าใจการดำเนินงานของเครือข่ายฯ และหวังจะได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนให้กิจกรรมของเครือข่ายฯ สามารถพัฒนาและขยายผลได้ในโอกาสต่อไป

คณะกรรมการ

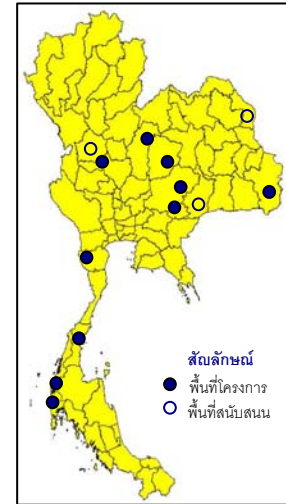
ดร.จำเนียร วรรณชัยพันธ์	ที่ปรึกษา
นางสาวเบญจมาศ โชติทอง	หัวหน้าคณะกรรมการ
นายทองจันทร์ หอมเนตร	คณะกรรมการ
นายประดิษฐ์ บุญปลอด	คณะกรรมการ
นายอนุสรณ์ อารีบำบัด	คณะกรรมการ
นางวราภรณ์ บึงดำรงค์	คณะกรรมการ
นางสาวธนิตร์ ธนวัฒน์	คณะกรรมการ
นางสาววิลาวรรณ น้อยภา	คณะกรรมการและผู้ประสานงาน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
คณะทำงาน	ข
1. บทนำ	1
2. แนวทางการดำเนินงานของโครงการต่างๆ	4
3. ผลการดำเนินงาน	
3.1 ความก้าวหน้าการดำเนินงาน	8
3.2 การติดตามการดำเนินงาน	21
4. การสัมมนาเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย	30
5. สรุปผลและข้อเสนอแนะ	40
ภาคผนวก : รายชื่อผู้ประสานงาน	45

1. บทนำ

สืบเนื่องจากการที่สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้ดำเนินงานโครงการด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มาตั้งแต่ปี 2537 ในพื้นที่ต่างๆ รวม 80 หมู่บ้าน โดยในระหว่างการทำงานและเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการแล้ว ได้มีการจัดให้มีกิจกรรมและเวทีเชื่อมโยงชุมชนและเครือข่ายชุมชนต่างๆ ภายใต้ “เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย” (Thai Forest Watch Network) โดยเริ่มขึ้นในปี 2542 รวมทั้งได้ขยายไปสู่ชุมชนอื่นๆ ที่มีความสนใจด้วย เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนเหล่านั้น รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ผลการดำเนินงานที่ดีให้แก่ชุมชนอื่นๆ ได้นำไปปรับใช้ต่อไป

ตารางที่ 1 รายชื่อโครงการและชุมชนในเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย

ภาค	โครงการ	ชุมชน/เครือข่าย
เหนือ	โครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า	- เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 9 ชุมชน
		- เครือข่ายแม่วงก์ชุมชนคนรักป่า ตำบลแม่เลย์ ตำบลวังชัน และ ตำบลเขาชนกัน อำเภอแม่วงก์จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 11 ชุมชน
กลาง	โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนแบบผสมผสานเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าเขตร้อนอย่างยั่งยืน	- เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 19 ชุมชน
ตะวันออก เฉียงเหนือ	โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขาแบบผสมผสาน	- เครือข่ายเกษตรกรดินภูพัฒนา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 21 ชุมชน
	โครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า	- ชุมชนบ้านบุตาสง วังรางน้อย วังรางใหญ่ และหนองไผ่ ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 4 ชุมชน

ภาค	โครงการ	ชุมชน/เครือข่าย
		- ชุมชนบ้านปางโก เลิศมงคล และชัยกระสังข์ ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 3 ชุมชน
		- ชุมชนบ้านหนองเรือ บ้านป่าไม้ และป่าแหม ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 ชุมชน
ใต้	โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา	- เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร จำนวน 7 ชุมชน
	โครงการป่าชายเลนเพื่อชุมชน	- ชุมชนบ้านบางกล้วยนอก และบ้านแหลมนาว ตำบลนาคา กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง จำนวน 2 ชุมชน
	โครงการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ	- ชุมชนบ้านบางติบ บ้านบางครั้ง และบ้านทุ่งละออง ตำบลบางวัน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา จำนวน 3 ชุมชน
		- ชุมชนบ้านนอกนา บ้านปากเกาะ บ้านเมืองใหม่ บ้านบางเนียง และบ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จำนวน 5 ชุมชน

ในปี 2549 กิจกรรมของเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย ประกอบด้วย (1) **การติดตามผล** ด้วยความตระหนักว่ากระบวนการนี้ จะช่วยให้สามารถทราบถึงข้อดี ข้อเสีย และข้อผิดพลาดจากการดำเนินงานที่ผ่านมา นำมาใช้ประกอบการวางแผน ปรับปรุงการดำเนินงานในปัจจุบัน และวางแผนงานในอนาคต รวมถึงการหาแนวทางส่งเสริมและขยายผลกรณีที่ดี (2) **การสัมมนา** ซึ่งเป็นเวทีให้มีเครือข่ายชุมชนและชุมชนต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์หมุนเวียนกันไปกับผู้นำในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งเป็นโอกาสที่ดีที่เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ได้มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการติดตามประเมินผลจะอาศัยจากการติดตามข้อมูลข่าวสารของชุมชน ลงพื้นที่เยี่ยมชมกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติ การพัฒนาอาชีพ เช่น การตรวจสอบบัญชีกองทุนต่างๆ และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน กรรมการและสมาชิกเครือข่ายชุมชน รวมทั้งประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน/เครือข่ายชุมชน ทั้งนี้ได้มีกรอบการพิจารณา 3 ด้าน ได้แก่

- (1) **ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น** ได้แก่ งานป่าชุมชน การป้องกันไฟป่า และการเสริมสร้างจิตสำนึกของชุมชน
- (2) **ด้านการพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน** ได้แก่ งานเกษตรผสมผสาน งานอาชีพเสริม กองทุนหมุนเวียน และกลุ่มออมทรัพย์

- (3) **ด้านการบริหารจัดการ** ได้แก่ การพัฒนากลุ่ม/เครือข่าย การประสานงานกับองค์กรภายนอก การต่อยอดและขยายผลกิจกรรม การพัฒนาศักยภาพของผู้นำและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ส่วนการสัมมนา ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดงาน ตั้งแต่กระบวนการคิด การเตรียมงาน จัดงานและประเมินผลด้วยกัน รวมทั้งประสานงานกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในความร่วมมือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อาทิ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย สมาคมพัฒนาคุณภาพประชากร กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โครงการลูกโลกสีเขียว สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ เป็นต้น

การดำเนินงานข้างต้น **มีผลที่คาดว่าจะได้รับ** ดังนี้

- 1) มีผลการติดตามความก้าวหน้าและการประเมินความสำเร็จในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของชุมชน/เครือข่ายชุมชนซึ่งเคยเข้าร่วมโครงการกับสถาบันฯ สามารถนำไปกำหนดแนวทางสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน/เครือข่ายชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 2) ชุมชน/เครือข่ายชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น และนำประสบการณ์จากชุมชน/เครือข่ายชุมชนอื่นๆ ไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมในชุมชนของตนเอง และสามารถนำมาปรับปรุงการดำเนินงานในปัจจุบัน รวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการใหม่ในอนาคต
- 3) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและมีความร่วมมือระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนใกล้เคียง เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ที่เกี่ยวข้อง มีความรู้และข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาของสถาบันฯ และขององค์กรอื่นๆ เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชน และระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนกับสถาบันฯ

2. การดำเนินงานของโครงการต่างๆ

การดำเนินงานโครงการต่างๆ มีวัตถุประสงค์และมุ่งหวังให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ยั่งยืน การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มและเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและสามารถเป็นแกนนำในการต่อยอดปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของโครงการฯ เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานในพื้นที่ พร้อมทั้งเชื่อมโยงความร่วมมือไปยังกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และกลุ่มเยาวชน ผู้เกี่ยวข้องด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน

โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขียวแบบผสมผสาน

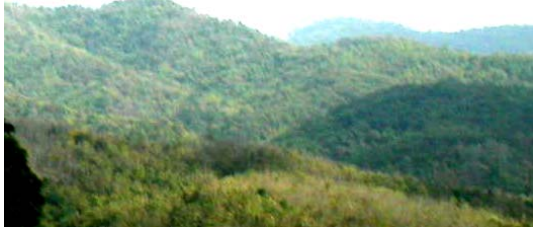

โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขียวแบบผสมผสาน เริ่มดำเนินงานในปี 2541-2543 โดยต่อยอดจากการดำเนินกิจกรรมโครงการฟื้นฟูพิทักษ์ป่าด้วยแรงประชา (ดำเนินงานตั้งแต่ในปี 2537) ในพื้นที่เป้าหมายบริเวณติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จำนวน 21 หมู่บ้าน ใน 4 ตำบลของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ได้แก่ ตำบลหนองป่า ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านบัว และตำบลบ้านเดื่อ

โครงการมีแนวคิดในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่า เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าและวางแผนการจัดการพื้นที่และการพัฒนาในระยะยาว โดยมีขั้นตอนการทำงานได้แก่ (1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาศึกษาข้อมูลและวางแผนงานร่วมกับชุมชน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมสำรวจ แบ่งโซนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ (2) การขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ และ (3) การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งองค์กรชุมชนในการจัดทำแผนสู่การปฏิบัติ ดังนั้น โครงการฯ จึงได้ริเริ่มและพัฒนากิจกรรมที่สำคัญ ขึ้น ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายชุมชน การพัฒนาป่าชุมชน การส่งเสริมการบริหารจัดการกองทุนและสนับสนุนกองทุน 2 ระดับ (ระดับเครือข่ายและระดับชุมชน) การส่งเสริมอาชีพเพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้ การส่งเสริมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และการจัดการป่าชุมชน

โครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า

“โครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า” ดำเนินกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ ตามแนวคิดที่ว่า “คนอยู่ได้ ป่าอยู่รอด” และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนรอบพื้นที่เป้าหมายแปลงปลูกป่าควบคู่ไปกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้เอื้อประโยชน์และเกื้อกูลต่อการ

ดำรงชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป ดำเนินงานในระยะเวลา 3 ปี เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2542-เมษายน 2545 ร่วมกับชุมชนในพื้นที่เป้าหมายรอบแปลงปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติฯ

พื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย (1) พื้นที่ ตำบลคอคอดแดน อำเภอขุนยวม จังหวัดอุบลราชธานี 3 หมู่บ้าน (2) พื้นที่ อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์ 11 หมู่บ้าน (3) พื้นที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 6 หมู่บ้าน (4) พื้นที่ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 4 หมู่บ้าน (5) พื้นที่ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 4 หมู่บ้าน

รูปแบบการทำงาน ประกอบด้วย **การอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ** ในรูปแบบการจัดการ “ป่าชุมชน” เช่น การจัดทำแนวเขต ปลูกป่า ฝังแร่รังโดยการจัดตรวจลาดตระเวน กำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ร่วมกัน **การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจชุมชน** ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ สนับสนุน “กองทุนหมุนเวียน ส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อม” โดยจัดสรรดอกผลจากกองทุนส่วนหนึ่งไว้ใช้ในการฝังแร่รังป่า ส่งเสริมกองทุนควาย แก่เกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมอาชีพเสริม และ**การพัฒนาชุมชนและองค์กรชุมชน** เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำ และแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม

โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนแบบผสมผสาน

เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าเขตร้อนอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานโครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และชุมชนต่างๆ รอบอุทยานฯ ซึ่งมีหมู่บ้านเป้าหมายจำนวน 14 หมู่บ้าน และขยายแนวคิดเพื่อให้เกิดความร่วมมือไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียง รวมเป็น 19 หมู่บ้านในปัจจุบัน

รูปแบบการดำเนินงาน ประกอบด้วย การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ด้วยการปลูกป่าธรรมชาติ การจัดทำป่า

ชุมชน และป่าเศรษฐกิจ รวมทั้งจัดทำเรือนเพาะชำของชุมชนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์กล้าไม้ประเภทต่างๆ ตามความต้องการ นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาวิจัยต่างๆ เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน อาทิ การวิจัยพืชสมุนไพร การทดสอบอัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าท้องถิ่น การทดสอบอัตราการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ป่า เป็นต้น และยังมีโครงการป่ายัง ช้างอยู่ คู่คน เป็นโครงการเสริมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชาวบ้านที่ประสบปัญหาช้างป่าทำลายพืชผลการเกษตร

ในด้านการพัฒนาอาชีพชุมชน โดยก่อตั้งกองทุนหมุนเวียน การส่งเสริมเกษตรผสมผสาน/วนเกษตร ส่งเสริมเกษตรกรตัวอย่าง มีการพัฒนาองค์กรเครือข่ายท้องถิ่น ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการก่อตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่กระเจาน และมีศูนย์ประสานงานของเครือข่ายฯ เป็นศูนย์กลางในการทำภารกิจต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรม การสร้างจิตสำนึกและสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนร่วมกับสถานศึกษาในอำเภอ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกำหนดจัดค่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมต่อเนื่องทุกปี

โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา

โครงการได้ดำเนินงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่น คือ “เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา” “ศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาจังหวัดชุมพร” ร่วมกับผู้นำชุมชนตำบลปากคลองและตำบลใกล้เคียง ร่วมกันดำเนินงานพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ในพื้นที่ 6,552 ไร่ โครงการเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี 2540-2543 โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

ลักษณะการดำเนินงาน เป็นการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้แก่คนในชุมชน และบุคลากรในโรงเรียน (9 โรงเรียน) ไปพร้อมๆ กัน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเกิดจิตสำนึก รวมทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของชุมชน และเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและกำหนดแนวทางในการพิทักษ์รักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา นอกจากนี้ ยังส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง 9 ชุมชนในตำบลปากคลอง ได้ก่อตั้งองค์กรในลักษณะเครือข่ายเรียกว่า คณะกรรมการเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา (คปอ.) ทำหน้าที่ประสานงานและจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา

โครงการป่าชายเลนเพื่อชุมชน

โครงการป่าชายเลนเพื่อชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพขีดความสามารถของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนในการจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน และเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ส่วนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต จะให้ความสำคัญไปที่การส่งเสริมอาชีพและการขยายผล โครงการฯ เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2548 เป็นต้นมา มีพื้นที่ดำเนินงานใน 10 หมู่บ้านในพื้นที่ประมงภัยสึนามิ 3 องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นในเขตการปกครองของหมู่บ้านเป้าหมายและสถานศึกษา 13 แห่ง

การทำงานแบ่งออกเป็น 3 แผนงานหลัก ประกอบด้วย 1) แผนงานศึกษาวิจัย ซึ่งเริ่มจากการศึกษาวิจัยข้อมูลทางวิชาการด้านระบบนิเวศป่าชายเลนก่อนและหลังที่ได้รับผลกระทบจากภัยสึนามิ และนำไปพัฒนาเป็นคู่มือฯ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้มีการศึกษาวิจัยอื่นๆ ที่จะสนับสนุนให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 2) แผนงานฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง มีกิจกรรมทั้งการปลูก การสำรวจและการวางแผน รวมทั้งการจัดการในรูปแบบป่าชุมชน และ 3) แผนงานเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและพัฒนาเครือข่าย ทั้งจากการศึกษาดูงานและการลงมือปฏิบัติในชุมชน อาทิ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในรูปของกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมุนเวียน อาชีพเสริม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งนี้ จะให้ความสำคัญต่อกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ ชุมชน อบต. และโรงเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

3. ผลการดำเนินงาน

ในการติดตามการดำเนินงานของชุมชนต่างๆ คณะทำงานได้มีการเดินทางไปติดตามและเยี่ยมแต่ละกลุ่ม ประมาณ 4-5 วัน โดยมีการประสานงานและนัดหมายผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่างๆ ล่วงหน้า เพื่อไม่ให้กระทบต่อการประกอบอาชีพของชุมชน ลักษณะการทำงานเป็นรูปแบบการเยี่ยมชมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ การประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานในท้องถิ่นการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและผู้นำชุมชน เยี่ยมชมกิจกรรมในพื้นที่ ทั้งกิจกรรมเดิมและกิจกรรมที่ชุมชนได้ริเริ่มขึ้นใหม่ ระบบการบัญชี หลักฐานการเงิน การบัญชีของกลุ่ม แลกเปลี่ยนถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ผ่านมา

การรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ได้นำเสนอโดยแบ่งออกเป็นแต่ละพื้นที่ เนื่องจากมีรูปแบบการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยได้นำเสนอผลการดำเนินงานอีก 2 พื้นที่ คือ ชุมชนนำอยู่ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และกลุ่มลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดนครพนม ซึ่งสถาบันฯ ได้มีโอกาสสนับสนุนการดำเนินงาน แต่ไม่ได้ทำการประเมินผล

ป่าภูกระแต จังหวัดชัยภูมิ

ภูกระแต แม้จะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งอยู่เคียงข้างป่าผืนใหญ่อย่างป่าภูเขียวหรือเขตรักษาป่าพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว แต่ภูกระแตก็มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ตีนภู เพราะภูกระแตเป็นทั้งแหล่งไม้และแหล่งอาหารของชุมชน

ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบๆ ภูกระแต ส่วนใหญ่แล้วอพยพมาจากที่อื่นและเข้ามาตั้งถิ่นฐานประมาณ 100 ปี ยังดำรงชีวิตโดยต้องพึ่งพาธรรมชาติ ทั้งการใช้น้ำในแหล่งธรรมชาติเพื่อการกินการใช้ และการเกษตร ใช้ไม้จากป่าในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย เก็บหา

ผลผลิตจากป่า อย่างเช่น ผักหวาน ผักอีหนู ผักสาบ เห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ ไข่มดแดง การใช้ไม้ไผ่ทำตอกมัด ข้าว ไม้ป่า ไม้ซาง และไผ่บง

ต่อมา เมื่อภูกระแตเริ่มเสื่อมโทรมลงจากการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่า สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้เข้าไปดำเนินการฟื้นฟูป่าภูกระแต โดยร่วมกับกรมป่าไม้และชุมชน ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขียวแบบผสมผสาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถานทูตเนเธอร์แลนด์และองค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO) โดยดำเนินการปลูกป่าในช่วงปี 2537-2540 สรุปได้ว่า การปลูกป่าไม่ใช่เรื่องยาก เพราะหากมีงบประมาณและมีกำลังคน ก็สามารถดำเนินการได้ แต่การเฝ้าระวังและบำรุงรักษาต่อไปนับว่าเป็นเรื่องที่ทำหาย เพราะหากชุมชนคิดว่าการปลูกป่าดังกล่าวเป็นของหน่วยงานภายนอก ก็ต้องเข้าใจว่าหน่วยงานเหล่านั้นจะต้องเข้ามาดูแลต่อไป

ในช่วงระยะเวลาต่อมา การทำงานแบบร่วมคิดร่วมตัดสินใจกับชุมชนจึงมีมากขึ้น และหน่วยงานภายนอกต่างๆ ก็ได้ลดบทบาทลง เมื่อภูกระแตมีการฟื้นตัวกลับมาเป็นป่าที่สมบูรณ์ และชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถบริหารจัดการได้เอง โดยมีชุมชนกว่า 20 หมู่บ้านรอบภูกระแต รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน” มีการส่งผู้แทนของแต่ละหมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการของเครือข่าย และก่อสร้างศูนย์ประสานงานขึ้นโดยอาศัยแรงงานของชาวบ้านกันเอง

แม้การทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย ยังเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้และพัฒนาในด้านการบริหารจัดการให้ เป็นระบบมากขึ้น แต่ในวันนี้ เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนก็ค้นพบว่าการร่วมกันคิดและแบ่งปันกัน ทำให้ กิจกรรมหลายๆ อย่างได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยทุกชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนเวียนของเครือข่ายฯ โดยคณะกรรมการจะพิจารณาจัดสรรงบประมาณกองทุนหมุนเวียนให้กับองค์กรสมาชิกตาม ความต้องการ

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่เครือข่ายฯ มีความภาคภูมิใจ ได้แก่

- ส่งเสริมการเลี้ยงวัวกึ่งขุน ซึ่งมีความเสี่ยงน้อย
- ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีโรงปุ๋ยชีวภาพของเครือข่าย ที่ผลิตและจำหน่ายให้กับสมาชิก ซึ่งเป็นที่ต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากมีคุณภาพดีและใช้ได้ผล
- มีการจัดการป่าชุมชน ซึ่งได้มีการคิดและริเริ่มนวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ เช่น กิจกรรมปล่อยอึ่ง จับ อึ่งแต่งงานในป่าชุมชน
- ดำเนินการผลิตอิฐดินซีเมนต์ จำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจในบริเวณใกล้เคียง

กลุ่มแกนนำและคณะกรรมการเครือข่าย ยังมีการจัดเวทีประชุมสัมมนาทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ เป็นวิทยากรฝึกอบรมให้กับชุมชนอื่นๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานสำหรับชุมชนที่สนใจ

ป่าลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ □

ป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย ถือเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำป่าสัก เชื่อมต่อกับพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวซึ่งเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ ป่าผืนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการชะลอความแรงของน้ำในช่วงน้ำหลาก จึงช่วยลดความเสียหายจากอุทกภัยของพื้นที่ด้านล่างได้เป็นอย่างดี ในทางกลับหากป่าผืนนี้ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลง ก็จะมีส่งผลให้เกิดภัยอย่างมหันต์ต่อพื้นที่ด้านล่าง

ชุมชนทำอิฐ เป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณป่าแห่งนี้ ส่วนใหญ่ทำไร่ยาสูบและสวนมะขามหวาน ซึ่งถือเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน และยังมีปลูกพืชผักต่างๆ ชุมชนทำอิฐมีการก่อตั้งหมู่บ้านมานานกว่า 100 ปี โดยย้ายมาจาก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทำเลที่ตั้งดีและมีทรัพยากรที่สมบูรณ์ เพราะเดิมป่าในบริเวณนี้มีพืชพรรณที่สมบูรณ์ และมีสัตว์ป่าจำพวกช้างและเสืออาศัยอยู่ แต่เนื่องจากป่าถูกทำลายไป ทำให้ปัจจุบันพบสัตว์จำพวกหมูป่า เก้ง เต่า นก ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่

ในปี 2538 ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าภายใต้โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ และในปี 2542 ได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านพัฒนารักษาป่า ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดย ปตท. ปัจจุบัน มีการเรียนรู้และพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยป่าชุมชนบ้านบุง ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณระดับประเทศ อันดับ 2 จากโครงการปลูกป่าเฉลิมถาวรเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งชุมชนได้ใช้เงินปันผลจากกองทุนหมู่บ้านในการดูแลรักษาป่า นอกจากนี้ ชุมชนยังมีกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่

- กลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมการออมของสมาชิก โดยมีกฎระเบียบการจัดการขึ้นกับการยอมรับของชุมชน
- กองทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อม (7 ชุมชน) ซึ่งมีผลกำไรและนำบางส่วนมาใช้ในการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมการการพัฒนาชุมชน เช่น จัดซื้อดินท์ โต้ะ แก้ว อู่ปรกรณ์ เครื่องครัวให้บริการเช่าใช้งานบุญ งานประเพณีต่างๆ แก่สมาชิกในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ ยังใช้เงินปันผลบางส่วนนำไปจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันสำคัญ และสนับสนุนอาหารกลางวันให้เด็ก
- มีการพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มนาหญ้า กลุ่มธนาคารเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโค-กระบือ กลุ่มผู้เลี้ยงวัวแม่พันธุ์ กลุ่มผลิตสุกรแม่พันธุ์เพื่อทำลูกสุกรขุน

จากการทำงานพัฒนาด้านการฟื้นฟูป่าและการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ทำให้ผู้นำชุมชนได้มีโอกาสพัฒนาทั้งในด้านความคิดและทักษะการทำงาน จนได้รับการยอมรับและเข้าไปมีบทบาทในองค์การบริหาร

ส่วนตำบล มีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ในการพัฒนาด้านอาชีพต่างๆ และพบว่า มีสัดส่วนของ ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของของชุมชน อาทิ ประธานกองทุนฯ กรรมการ จนถึงแกนนำของ ชุมชน

จากความตั้งใจและพลังของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของท้องถิ่น การบริหารจัดการ กองทุนหมุนเวียนฯ และการส่งเสริมอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายที่หลากหลาย ก่อเกิดการทำงานในลักษณะ “เครือข่ายลุ่มน้ำป่าสักเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสร้างสรรค์ผลงานให้แก่ชุมชนได้อย่างชัดเจน

ป่าแม่กระทู้ จังหวัดนครสวรรค์

ป่าแม่กระทู้ เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวน แห่งชาติแม่วงศ์-แม่เปิน มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ แดง ที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำหลายสาย อาทิ คลอง ตะกวด และห้วยหวาย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ที่ สำคัญของชุมชนโดยรอบ ที่ส่วนใหญ่อพยพมาจาก หลายพื้นที่ เช่น จังหวัดนครราชสีมา ลพบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี โดยตั้งถิ่นฐานมา 30-40 ปี ทำอาชีพ

เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง อ้อยและถั่ว พื้นที่นี้มักมีปัญหาน้ำหลากไหลแรงในช่วงฤดูฝนและมีปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ชุมชนได้อาศัยน้ำจากห้วยที่มีต้นกำเนิดจากเขาแม่กระทู้ ในการเกษตร และเก็บไว้กินไว้ใช้

การเรียนรู้ของชุมชนที่ชัดเจน เริ่มจาก 10 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ของอำเภอแม่วงศ์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่ อยู่รอบๆ เขาแม่กระทู้ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ที่ ปตท. ให้การสนับสนุนงบประมาณ จนสามารถ รวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ก่อตั้งเป็น “เครือข่ายแม่วงศ์ชุมชนคนรักป่า” เมื่อ 4 ปีก่อน และนับแต่นั้นมา เครือข่ายฯ ก็มีบทบาท ในการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ตัดสินใจ และรักษาผลประโยชน์ให้กับชุมชนสมาชิกมาโดยตลอด

ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนา “ป่าชุมชน” จำนวน 12 แห่ง แต่ละชุมชนจะมีการแบ่งพื้นที่กันดูแลและเฝ้า ระวัง มีการกำหนดบทบาทระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ มีการตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ และกำหนด บทลงโทษไว้ด้วย เพื่อให้ชุมชนแน่ใจได้ว่าป่าจะไม่ถูกใช้อย่างทำลายล้าง โดยตั้งอยู่บนความยุติธรรม และมีความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรจากป่าของทุกคน

จากการเฝ้าระวังและฟื้นฟูป่า ทำให้แหล่งน้ำซับบนภูเขาที่มีน้ำไหลรินออกมาตลอดทั้งปี จึงได้มีการ หารือกันในเรื่องของการจัดการน้ำ ผลสรุปก็คือ การทำ “ประปาภูเขา” ซึ่งได้งบประมาณจากการที่ชุมชน เที่ยนโครงการขอการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก อย่างไรก็ตาม การก่อสร้างที่สำเร็จลงได้ในระยะเวลาเพียง 3

เดือน ก็ด้วยแรงงานของคนทั้งชุมชน และนี่ก็เป็นคำตอบที่ดีชัดเจนว่าป่าให้น้ำ ซึ่งช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งได้เป็นอย่างดี

สำหรับกองทุนหมุนเวียนส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จะไม่สนับสนุนในการจัดซื้อปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง โดยสมาชิกส่วนใหญ่ได้นำไปใช้สำหรับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การทำการเกษตรชีวภาพ เกษตรผสมผสาน การผลิตเครื่องดื่มโดยใช้สมุนไพรพื้นบ้าน การรวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อจำหน่าย เช่น ไม้กวาด ซึ่งอาชีพบางอย่างก็ได้ช่วยเสริมสร้างสุขภาพและรักษาสิ่งแวดล้อมไปด้วย แม้บางกิจกรรมอาชีพไม่ได้สร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นมากนัก แต่ก็สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนลงได้บ้าง เช่น การปลูกพืชเสริมในพื้นที่ว่างทำให้ไม่ต้องคอยซื้อจากรถขายกับข้าวตอนเย็นๆ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา ปลูกเห็ด เป็นต้น

แต่ละชุมชนจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนขึ้นมา จัดฝึกอบรมการทำบัญชี ศึกษาดูงานการบริหารจัดการกองทุน และตั้งกฎระเบียบในการกู้ยืมและใช้ประโยชน์จากกองทุนของชุมชน เมื่อถึงสิ้นปี แต่ละชุมชนจะจัดสรรผลประโยชน์ร้อยละ 30 ที่เกิดขึ้นจากกองทุน นำมาสมทบรวมกันเพื่อใช้ในกิจกรรมการเฝ้าระวังป่าของเครือข่ายฯ ต่อไป

ป่าเขาฟอด จังหวัดนครราชสีมา

ป่าเขาฟอด ในจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองแดง ซึ่งเป็นแนวเทือกเขาที่ต่อเนื่องกับป่าดงพญาเย็น ป่าเขาฟอดมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง ที่มักจะมีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี ในช่วงหน้าหนาวและหน้าแล้ง ประกอบกับมีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ป่ามีสภาพเสื่อม

โทรมเป็นอย่างมาก

ส่วนป่าเขาภูหลวง ก็อยู่ในจังหวัดนครราชสีมาเช่นกัน แต่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง ที่มีลักษณะเป็นป่าดิบแล้ง เป็นแหล่งต้นน้ำของห้วยหนองไผ่และห้วยลำสำลาย ป่าทั้งสองแห่งถือเป็นแหล่งหาเก็บของป่าที่สำคัญของชุมชนในบริเวณนั้น

ชุมชนรอบป่าเขาฟอด ในตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว เป็นชุมชนค่อนข้างใหม่ เนื่องจากมีการอพยพเข้ามาจากอำเภออื่นๆ ใกล้เคียง เมื่อ 40-50 ปีมาแล้ว เพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่ ทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง มันเหน็บ พริก มะขามเทศ เป็นต้น และจะออกไปรับจ้างหลังฤดูเก็บเกี่ยว โดยได้มีการแผ้วถางป่า

ไปเรื่อย ๆ ซึ่งไม่แตกต่างจากชุมชนรอบป่าเขาภูหลวงที่ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่อพยพมาจากหลายพื้นที่อื่น เช่นกัน ทำให้มีวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน

ชุมชนรอบป่าทั้งสองแห่ง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2541 ภายใต้โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ และต่อมาได้เข้าร่วมในโครงการหมู่บ้านพัฒนารักษาป่า ที่สนับสนุนงบประมาณโดย ปตท. มีกิจกรรมหลักตั้งแต่การปลูกและฟื้นฟูสภาพป่า การอบรมและเตรียมความพร้อมในการป้องกันและดับไฟป่า การเฝ้าระวังการทำลายป่า การปลูกป่าเสริมในวันสำคัญ โดยดำเนินงานผ่านกระบวนการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีกิจกรรมเด่นของพื้นที่ ได้แก่

- ทุกชุมชนมีการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยนำดอกผลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน และการดูแลรักษาป่า แม้ว่าบางแห่งจะมีปัญหาอุปสรรค แต่คณะกรรมการก็เรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเกินกำลังก็จะประสานหน่วยงานภายนอกให้เข้ามาเป็นที่ปรึกษา
- สมาชิกกองทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินกองทุนไปใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว อาทิ แพะ หมูป่า และวัว
- ชุมชนบ้านหนองไผ่ได้ดำเนินการและทำแนวเขต ปักป้าย ดูแลบริเวณพื้นที่หลังวัดเป็นพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อป้องกันการบุกรุก และส่งเสริมการดูแลหัวไร่ปลายนา
- ชุมชนได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการเฝ้าระวังป่า และขึ้นไปดับไฟบนเขาภูหลวงในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งจะมีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี รวมทั้งจัดทำฝายแม้ว เพื่อกักเก็บน้ำยามหน้าแล้งและรักษาความชุ่มชื้นให้ป่า

การทำงานที่ผ่านมาสามารถพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ขยายความร่วมมือในการเฝ้าระวังป่าไปยังสมาชิกในชุมชน และเกิดความร่วมมือกับหน่วยงานป่าไม้และหน่วยงานภายนอกที่ชัดเจน

ป่าบุญตริก จังหวัดอุบลราชธานี

ป่าบุญตริก ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดอุบล-ราชธานี และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาว ต่อมาได้ถูกประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบุญตริก-ยอดมน ด้วยความสมบูรณ์ของป่าจึงมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หลากหลายอย่าง ได้แก่ กล้วยไม้ป่า หรือ ชายผ้าสีดา เห็ด และพืชสมุนไพรต่างๆ และหากเข้าไปในป่านี้ ก็จะสามารถพบรอยเท้าช้างได้ไม่ยาก

ชุมชนรอบป่าบุณฑริก ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นชุมชนดั้งเดิม บางชุมชนถูกทางราชการอพยพออกมาจากเขตป่าได้จัดสรรที่ทำกินให้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงทำการปลูกพืชไร่ อาทิ ปอ มันสำปะหลัง และข้าว เกือบทุกคนครอบครัวจะออกจากบ้านเข้าป่าตั้งแต่เช้า เพื่อเก็บหาของป่ามาขายและเป็นอาหาร รวมทั้งหา “ไม้พุง” และ “เตยป่า” นำมาสานหวดและสานเสื่อ

สำหรับชุมชน 3 หมู่บ้าน ในเขตตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก ซึ่งมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่าบุณฑริกนี้ ได้เข้าร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ตั้งแต่ปี 2541 และต่อมาได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านพัฒนารักษาป่า ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ปตท. ก็ได้มีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนได้ร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานป่าไม้จัดทำป่าชุมชน เพื่อฟื้นฟูและเฝ้าระวังป่าให้มีความสมบูรณ์ โดยมีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้นไม้ตามประเพณี ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการเรียกขวัญต้นไม้และป่าให้คืนความอุดมสมบูรณ์ จัดทำแนวเขตที่ชัดเจน ป้าย กวาระเบียบป่าชุมชน รณรงค์ปลูกป่าในวันสำคัญอย่างต่อเนื่อง ทำแนวกันไฟและริเริ่มกิจกรรมดูแลเฝ้าระวัง ทำให้ป่าชุมชนในพื้นที่เริ่มฟื้นตัวและสมบูรณ์ขึ้น

- ป่าชุมชนภูอะเลาะ บ้านหนองเรือ ผู้นำได้นำเตยป่าและไม้พุงที่เป็นพืชสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชน และที่นับวันออกเก็บหาได้ยาก นำมาปลูกในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้บ้าน เพื่อเพิ่มผลิตและลดการพึ่งพิงป่า
- ป่าชุมชนภูจันทร์แดง บ้านป่าไม้ มีสัญลักษณ์ คือ ต้นจันทร์แดง ที่กำลังจะสูญหายไปจากภูดังกล่าว ผู้นำจึงได้นำมามีการขยายพันธุ์ และพัฒนาป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- ป่าชุมชนบ้านป่าแหมม ได้รับความสนใจจากครูและผู้บริหารในสถานศึกษา และผู้นำชุมชน ร่วมกันพัฒนาและผลักดันให้เป็นป่าชุมชนหลังโรงเรียน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชน

ชุมชนมีการจัดการกองทุนหมุนเวียน โดยเริ่มจากการออมทรัพย์เมื่อปี 2542 กองทุนมีความเติบโต ขยายผลและต่อยอดไปสู่กิจกรรมอื่นๆ

- กองทุนป้อนน้ำมัน บ้านหนองเรือ ดำเนินการบริการให้กับสมาชิกมาอย่างต่อเนื่องและมีผลกำไรคืนให้สมาชิกกลุ่ม
- กองทุนควาย บ้านหนองเรือ จากควายเริ่มต้น 4 ตัว เพิ่มเป็น 8 ตัว และหมุนเวียนขยายผลกับสมาชิกลำดับต่อไป
- กลุ่มเกษตรกรบ้านป่าแหมม พัฒนาเป็นตลาดนัดสวนยาง เกิดเงินทุนหมุนเวียน ที่เพิ่มรายได้และยังเพิ่มเงินหมุนเวียนให้กับกองทุน

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ก็ได้สร้างการเรียนรู้ให้กับผู้นำและชุมชน ซึ่งมีผู้นำชุมชนหลายคนมีพัฒนาการทางด้านความคิด และขยายบทบาทของตน จนได้รับการยอมรับให้เข้าไปทำหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบและกว้างขวางออกไป

ป่าแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

ป่าแก่งกระจาน มีสภาพทั่วไปเป็นป่าดิบชื้น ที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรี ป่าผืนนี้นับเป็นป่าอนุรักษ์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ได้รับการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ในปี 2524 โดยเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศ คือ ประมาณ 1.8 ล้านไร่ และยังมีเขื่อนแก่งกระจานเป็นเขื่อนดินขนาดใหญ่ ที่กักเก็บน้ำไว้สำหรับการเกษตร จึงเกิดอ่างเก็บน้ำบริเวณเหนือสันเขื่อน ประกอบกับทิวทัศน์ที่งดงามของพื้นที่ จึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้เข้ามาเยี่ยมชมตลอดทั้งปี

ป่าแก่งกระจานนี้ มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบ อีกทั้งยังมีชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่า เช่น บ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก ซึ่งชุมชนเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญทั้งอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่า ดังนั้น ในปี 2544 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย จึงได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเหล่านี้ได้พัฒนาเป็นเขตแนวกันชน ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าแก่งกระจาน พร้อมกับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ อย่างยั่งยืน และการยกระดับคุณภาพชีวิต ด้วยการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ และองค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO)

บทบาทสำคัญของชุมชนที่อยู่รอบป่าและในป่าแก่งกระจาน จึงเน้นที่การปลูกป่าธรรมชาติ ซึ่งได้ดำเนินการไปจำนวน 4,000 ไร่ และจัดทำป่าชุมชน โดยในช่วงแรกๆ ของการปลูกป่าชุมชนได้มีการจัดสร้างเรือนเพาะชำกล้าไม้ขึ้น เพื่อผลิตกล้าไม้เอง รวมทั้งผลิตไม้เศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการปลูกป่าหัวไร่ปลายนาในพื้นที่ของเกษตรกร ปัจจุบันได้เกิดความร่วมมือ ประสานงาน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดูแลรักษาป่าร่วมกับหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาวิจัยซึ่งได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการภายนอก ที่เข้าไปทำการศึกษาด้านระบบนิเวศ การสำรวจพืชสมุนไพร และทดสอบอัตราการงอกของพันธุ์ไม้ท้องถิ่น เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการฟื้นฟูป่าอย่างเป็นระบบ

สำหรับการพัฒนาชุมชนซึ่งมีอาชีพเดิมในการทำไร่สับปะรด ปลูกไม้ผล และทำการเกษตรอื่นๆ ได้รับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและกระตุ้นให้หันมาทำการเกษตรอินทรีย์ โดยได้มีเกษตรกรตัวอย่างริเริ่มทำแล้ว แต่ยังต้องการการขยายผลให้แพร่หลายมากขึ้น สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมอาชีพของชุมชน การฝึกอบรมอาชีพเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร

ด้วยความสำคัญของป่าแห่งนี้ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรีที่คนทั้งจังหวัดได้ใช้ประโยชน์ อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัด จึงได้มีความพยายามจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นและโรงเรียนในพื้นที่ ได้ดำเนินการศึกษาเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ติดแม่น้ำเพชรบุรี ทำให้ได้ทราบปัญหาหลายประการ เช่น แม่น้ำตื้นเขิน การเน่าเสียของน้ำบริเวณปลายน้ำ จึงได้ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าแก่งกระจานไปพร้อมกับการอนุรักษ์แม่น้ำเพชรบุรี เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นนี้ ได้ยังประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคมโดยรวมต่อไป

ป่าชายเลน อ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร

อ่าวทุ่งมหา อยู่ในเขตตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นเมืองที่พระยาเพชรกำแหงสงครามอดีตเจ้าเมืองชุมพร ใช้หลบซ่อนวีรพลในเวลาคับขันเมื่อคราวที่พม่ายกทัพมารุกราน เนื่องจากเป็นชัยภูมิที่เหมาะสม เป็นอ่าวโค้งเหมือนพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว จึงเรียกว่า “คู้งหา” หมายถึง ได้มาหาแล้วเจอคู้งที่ดีและเรียกเพี้ยนเป็น“ทุ่งมหา”

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา ที่ราบชายฝั่ง มีป่าพรุ และป่าชายเลนประมาณ 6,550 ไร่ ซึ่งเป็นป่าชายเลนผืนเดียวของอำเภอปะทิวที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ไหลผ่าน นอกจากนี้ ยังมีหาดทรายสวยงาม จึงนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มีอาชีพประมงพื้นบ้านด้วยเรือประมงขนาดเล็กและหาสัตว์น้ำในป่าชายเลน และบางส่วนก็รับจ้าง ทำสวน และค้าขาย

ในปี 2540 พบว่าทั้งป่าบกและป่าชายเลน ถูกทำลายจนตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก จากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ นำไปสู่ข้อขัดแย้งในชุมชน การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก็เริ่มขึ้น โดยสถาบัน-สิ่งแวดล้อมไทย ได้เข้าไปเป็นที่ปรึกษา และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม เริ่มด้วยการสร้างจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน การเจรจาหารือร่วมกันทุกฝ่าย การจัดทำแนวเขตป่าชายเลนให้มีความชัดเจน และริเริ่มกิจกรรม “ป่าชุมชน” ที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับชุมชน มีการดูแลและเฝ้าระวังให้มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและโรงเรียน และขยายผลสู่กิจกรรมอื่นๆ ได้แก่

- “บ้านปลา” เป็นแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานมาผนวกกับความอยากเรียนรู้ จึงเริ่มนำยางนอกรถยนต์ที่ใช้แล้ว มามัดรวมเป็นแล้วเพปูนเพื่อถ่วงน้ำหนัก นำไปปล่อยลงในทะเลเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่ของปลา ซึ่งชาวประมงยืนยันได้ว่ามีปลาเพิ่มขึ้น และยังช่วยป้องกันเรือประมงขนาดใหญ่ ล่วงล้ำเข้ามา ปัจจุบันได้พัฒนาไปสู่การใช้วัสดุอื่นๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานประมงในพื้นที่

- “ธนาคารปู” เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือกันหลายๆ ครั้ง เพื่อแก้ปัญหาที่นับวันชาวประมงหาปูหาปลาได้น้อยลงเรื่อยๆ และยังมีความขัดแย้งกันในเรื่องอุปกรณ์จับปู จึงได้คิดที่จะอนุรักษ์แม่ปูซึ่งมักจะติดลอบเรือและมีไข่ลากทรายจำนวนมาก โดยนำไปฝากไว้ในกระชังที่สร้างขึ้น ที่เรียกว่าธนาคารปู เพื่อรอเวลาให้ปล่อยออกไปสู่ธรรมชาติ แล้วคอยนำแม่ปูไปขาย นำเงินไปฝากเป็นกองทุนเพื่อนำเงินไปซื้ออาหารให้แม่ปูที่อยู่ในกระชังและใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป

ปัจจุบัน การเฝ้าระวังป่าชายเลนของชุมชนก็ยังดำเนินต่อไป เพราะถือเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกิน และยังต้องเผชิญกับการทำลายล้างทรัพยากรของเรือประมงพาณิชย์ ชุมชนจึงต้องการให้ตนได้มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบริเวณชายฝั่งทะเลหน้าบ้านของตน เพื่อดูแลรักษาไว้ให้ลูกหลานใช้ได้อย่างยั่งยืน ความสำเร็จของชุมชนในวันนี้ คือ การได้พลิกฟื้นคืนความสมบูรณ์กลับมาสู่บริเวณชายฝั่งอีกครั้ง จนได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าให้เข้ารับพระราชทานธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิตจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมพระราชินีนาถฯ ถึง 3 ครั้ง คือ ในปี 2541 ปี 2544 และปี 2549

ป่าชายเลนเพื่อชุมชน

สืบเนื่องจากภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อปลายปี 2547 ทำให้ทุกฝ่ายได้ประจักษ์ชัดถึงบทบาทของป่าชายเลนในการป้องกันและลดความแรงของคลื่นและลม โดยช่วยรักษาทรัพย์สินและชีวิตของหลายๆ ครอบครัวไว้ได้ ทำให้การฟื้นฟูป่าภายใต้โครงการป่าชายเลนเพื่อชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากบริษัท เซฟรอน สสำรวจและผลิต

จำกัด จึงได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นอย่างจริงจัง

มีชุมชนต่างๆ ซึ่งติดชายฝั่งทะเลและมีพื้นที่ป่าชายเลน ใน 3 ตำบล ของจังหวัดระนองและพังงา (ตำบลนาคา ตำบลบางวัน และตำบลเกาะคอเขา) ได้ดำเนินร่วมกัน และเป็นที่โชคดีว่าในจำนวนนี้มีชุมชนบ้านบางติบ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทำงานในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ มาตั้งแต่ปี 2539 จึงมีผลการดำเนินงานที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้และพัฒนาที่สำคัญในการฟื้นฟูและเฝ้าระวังป่าชายเลนเพื่อชุมชนในบริเวณนี้ เริ่มจากการศึกษาทำความเข้าใจชุมชน ไปพร้อมๆ กับการศึกษาวิจัยและพัฒนาเป็นคู่มือเรื่องป่าชายเลนกับการป้องกันภัยสึนามิ ที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ด้านวิชาการให้กับชุมชน แล้วยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่

- องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การฟื้นฟูท้องถิ่น โดยแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากหลายๆ ฝ่ายขึ้น คณะกรรมการฯ จะได้รับการอบรมเสริมสร้างศักยภาพ

และเรียนรู้จากการทำงานจริง ท้ายสุดแผนฯ นี้ ได้ถูกนำเข้าสู่ระบบแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อไป และแน่นอนว่าการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติได้รับการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ

- โครงการนำร่องที่เกิดจากการจัดทำแผนฟื้นฟูท้องถิ่น ได้ถูกนำไปปฏิบัติจริง ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน ของตำบลเกาะคอเขา การพัฒนาศูนย์ซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็กสำหรับชาวประมงชายฝั่งของตำบลนาคา และการจัดการขยะมูลฝอยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของตำบลบางวัน
- ปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจากการสัมปทานไม้เผาถ่านในอดีตและพื้นที่ที่ถูกทำลายจากคลื่นสึนามิ อย่างต่อเนื่องให้เต็มทุกพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนกล้าไม้จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน
- เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มและกองทุนหมุนเวียน เพื่อพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่กันไป และเชื่อมโยงกิจกรรมกับโรงเรียน เยาวชน และชุมชนไปพร้อมๆ กัน

ชุมชนเหล่านี้ได้ผ่านบทเรียนอันเจ็บปวดจากภัยธรรมชาติ ที่ไม่มีใครอยากจะทำให้เกิดขึ้นอีก และทุกชุมชนเข้าใจดีว่าสามารถป้องกันและบรรเทาผลกระทบได้หากมีป่าชายเลนเป็นเกราะกำบัง ดังนั้น การฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่เสี่ยงภัยอย่างในทุกชุมชนบนเกาะคอเขา รวมถึงบ้านแหลมนาว บ้านบางกล้วยนอก และชุมชนอื่นๆ จึงต้องดำเนินต่อไป ไม่เพียงเท่านั้นความหวังที่จะให้มีผลผลิตทางการประมงกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง ก็ น่าจะเป็นจริงได้ในไม่ช้า

ชุมชนน่าอยู่

องค์การบริหารส่วนตำบลลำไทรโยง อำเภอ นางรอง และองค์การบริหารส่วนตำบลยายแยมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ จึงได้เข้าร่วมเป็นพื้นที่นำร่องในโครงการชุมชนน่าอยู่ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เมื่อกลางปี 2547 ด้วยแนวคิดการทำงาน

อย่างมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน เริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง ค้นหาสิ่งที่ต้องการซึ่งมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและ เป็นไปได้ โดยพบว่ามีความต้องการที่หลากหลายและแตกต่างกันไป ซึ่งเมื่อสรุปเป็นโครงการต่างๆ จึงเห็นได้ชัดว่าเกินศักยภาพที่จะทำได้ทั้งหมด จึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และทำการจัดลำดับความสำคัญของโครง

การร่วมกัน โดยอาศัยเหตุและผล รวมทั้งอาศัยเสียงส่วนใหญ่ และในที่สุดก็ได้โครงการนำร่องมาปฏิบัติอย่าง เป็นรูปธรรม

การอนุรักษ์และพัฒนาเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนดอนโจร-โคกแร่โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลลำไทร โยง นับว่ามีความสำคัญต่อชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากป่าดอนโจรซึ่งมีอยู่กระจายอยู่ทั่วไป ประมาณ 4,000 ไร่ ได้ถูกชาวบ้านบุกรุกทำลายเมื่อครั้งต้องประสบภัยแล้งรุนแรงในปี 2519 ซึ่งได้ประสบกับปัญหาขาด น้ำในการทำเกษตร จึงทำการบุกรุกแผ้วถางป่าเผาถ่านขายเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวมาดำรงชีวิต ส่งผลพื้นที่ป่า ลดลงเป็นจำนวนมาก แต่ความแห้งแล้งก็ยังไม่หมดไป ชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งหากิน โดยมี กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

- การเพาะชำกล้าไม้ท้องถิ่น
- จัดทำหอตรวจการเฝ้าระวังป่า 5 แห่ง
- พัฒนาแหล่งน้ำในป่า
- การจัดทำแนวเขตในรูปแบบคลองเพื่อให้สัตว์เลี้ยงได้ดีมากขึ้น

การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ตำบลยายแย้มวัฒนา เป็นโครงการที่ได้รับการคัดเลือกเป็นลำดับแรก เนื่องจากชาวบ้านในตำบลยายแย้มวัฒนา ทำอาชีพปลูกข้าวและพืชผัก จึงได้มุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ทำ การปลูกข้าวโดยลดการใช้สารเคมีและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการบำรุงดิน ซึ่งมีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

- โรงงานศูนย์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ประจำตำบล มีการระดมหุ้นของสมาชิก และขายปุ๋ยให้กับสมาชิกใน ราคาถูก
- ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ พร้อมการประชาสัมพันธ์เสียง ตามสายและจัดทำแผ่นพับโฆษณา
- พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้และสนับสนุนกิจกรรมนำร่องเกษตรอินทรีย์ มีการพัฒนาสูตรปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพ เป็นสูตรปุ๋ยเฉพาะของศูนย์ฯ มีแปลงสาธิตเป็นแหล่งศึกษาดูงาน พร้อมจัดวิทยากรไว้ ให้ความรู้

การทำงานที่ผ่านมา ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ท้องถิ่นและชุมชน มีการคิดอย่างมีเหตุผล มี แผน ทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน และสนองตอบต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

ป่าบุ่ง ป่าทาม

ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง เป็นบริเวณที่แม่น้ำ สงครามไหลลงสู่แม่น้ำโขง อยู่ในเขตอำเภอศรีสงคราม และอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ เป็นที่ราบลุ่มต่ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากป่าและพื้นที่บริเวณนี้

ก็จะกลายเป็นผืนน้ำที่กว้างสุดลูกหูลูกตา คล้ายทะเลสาบ โดยกินเวลาประมาณ 3-4 เดือนในแต่ละปี ชาวบ้านเรียกกันว่า “ป่าบุงป่าทาม” และเมื่อน้ำลดก็จะกลับสภาพเป็นป่าบกทั่วไป

ป่าบุงป่าทาม ถือเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของชุมชน อาจกล่าวได้ว่ามีรายได้มากกว่าการทำนาทั้งปี ปัจจุบัน ป่าบุงป่าทามลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง เริ่มมีสภาพเสื่อมโทรมลงไปเนื่องจากมีการใช้ประโยชน์มากเกินไป มีการถมพื้นที่ และการบุกรุกเข้ามาใช้ประโยชน์ในรูปแบบเกษตรเชิงพาณิชย์ของกลุ่มนายทุน

เมื่อกลางปี 2546 กิจกรรมของคณะนักวิจัยไต้หวัน ที่ประกอบด้วยผู้นำ 4 ชุมชน ในอำเภอศรีสงคราม ได้เริ่มขึ้น ด้วยการสนับสนุนขององค์กรสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ หรือ IUCN ร่วมศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านระบบนิเวศ สัตว์พรรณพืช พันธุ์ปลา ตลอดจนประวัติและวัฒนธรรมชุมชน ระบบเศรษฐกิจ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำเป็นข้อมูลในสื่อสารและสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชน รวมทั้งนำมาใช้ในการฟื้นฟูป่าบุงป่าทามให้กลับมาสมบูรณ์เช่นเดิม

ปัจจุบัน คณะนักวิจัยไต้หวัน ได้ขยายความร่วมมือออกไปเรื่อยๆ จนพัฒนามาเป็น “เครือข่ายวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวิถีชีวิตลุ่มน้ำสงคราม” รวมสมาชิก 12 ชุมชน ทำกิจกรรมด้านการฟื้นฟูทรัพยากรของท้องถิ่น โดยเฉพาะป่าบุงป่าทาม แม่น้ำสงครามตอนล่างและลำน้ำสาขา มีการเพาะกล้าไม้ท้องถิ่นเพื่อนำไปปลูกในป่าบุงป่าทาม ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางราชการ อาทิ การจัดกิจกรรมวันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก เทศกาลปลาอำเภอศรีสงคราม และจัดให้มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งในกลุ่มสมาชิกของเครือข่ายฯ และระหว่างเครือข่ายอื่นๆ

การฟื้นฟูป่าบุงป่าทามลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง ยังได้รับการหนุนช่วยจากเครือข่ายโรงเรียนอนุรักษ์แม่น้ำสงคราม ที่มีโรงเรียนต่างๆ ร่วมเป็นสมาชิกนับ 20 โรงเรียน ที่ขยายตัวไปตามลำน้ำจนถึงจังหวัดสกลนคร ลงมือตรวจวัดคุณภาพน้ำ โดยตั้งสถานีตรวจวัดใกล้ๆ โรงเรียน รวม 9 สถานี แล้วนำข้อมูลมาประชุมแลกเปลี่ยนกันปีละ 2 ครั้ง ซึ่งถือเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนในด้านอื่นๆ ตามมา สิ่งหนึ่งที่เครือข่ายโรงเรียนฯ ภาคภูมิใจก็คือ การร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 2 จังหวัดนครพนม พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นลุ่มน้ำสงคราม ที่ส่งผลให้เยาวชนและคนลุ่มน้ำสงครามได้ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

สำหรับบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่ จำนวน 5 แห่ง ได้ร่วมมือกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง เพื่อบูรณาการเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละ อบต. โดยมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสถาบันสิ่งแวดล้อมได้เข้าไปเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงาน

นอกเหนือจากการติดตามผลเพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคและความก้าวหน้าแล้ว ยังทำการประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงจุดอ่อนจุดแข็งของการดำเนินงานในพื้นที่ด้วย โดยมีกรอบการติดตามและประเมินผล 3 ด้าน ได้แก่ 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและทรัพยากรของท้องถิ่น 2) การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน และ 3) การบริหารจัดการ โดยแบ่งการให้ระดับความก้าวหน้าของการดำเนินงานออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ประเด็น	ผลการประเมิน	คำอธิบาย
1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรของท้องถิ่น	ระดับ 1	พบปัญหาอุปสรรคที่ต้องได้รับการแก้ไข อาทิ ข้อขัดแย้ง การบุกรุกป่า มีไฟป่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมน้อย
	ระดับ 2	ชุมชนมีการจัดการที่ดี พื้นที่ป่าไม่ลดลง แนวเขตชัดเจน พื้นที่ป่าเริ่มฟื้นตัว
	ระดับ 3	ชุมชนมีการจัดการที่ดีมาก พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นและมีความอุดมสมบูรณ์เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้
2) การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	ระดับ 1	สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย
	ระดับ 2	กองทุนมีความเติบโตและนำมาใช้ในกิจกรรมของชุมชนได้
	ระดับ 3	กองทุนมีความเติบโต สมาชิกเพิ่มขึ้น มีการบริหารจัดการที่ชัดเจน ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ พัฒนาและดำเนินกิจกรรมเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
3) การบริหารจัดการกลุ่ม/ชุมชน	ระดับ 1	มีปัญหา พบข้อร้องเรียน คณะกรรมการวางตัวไม่เป็นกลาง
	ระดับ 2	มีโครงสร้างการบริหารชัดเจน มีความก้าวหน้า มีแผนงานชัดเจนแต่ยังปฏิบัติตามแผนงานยังไม่ได้ทั้งหมด
	ระดับ 3	มีโครงสร้าง(องค์กร/สมาชิก)ชัดเจน มีแผนงานความก้าวหน้า กิจกรรมตอบสนอง หรือพัฒนาชุมชนได้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ทั่วถึง

ผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ สรุปได้ดังนี้

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
<p>1) เครือข่าย เกษตรกรดินภู พัฒนา จังหวัดชัยภูมิ (21 ชุมชน)</p>	<p>มี 12 ชุมชนที่มีการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน โดยกำหนดแนวเขตที่ชัดเจน ติดป้าย และทำคลองน้ำ เป็นแนวเขต รวมพื้นที่ 6,820 ไร่ โดยได้ดำเนินกิจกรรม การดูแล พื้นฟูปลูกป่าเนื่องในวันสำคัญ เฝ้าระวังโดย การลาดตระเวน ป้องกันไฟป่าในช่วงหน้าแล้ง ทำให้ พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ไม่พบไฟป่า ใน 3-4 ปีที่ผ่านมา ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก ชุมชน ได้ใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าประเภทผักป่า เห็ด สมุนไพรป่าได้มากขึ้น และมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ</p> <p>ส่วนอีก 9 หมู่บ้านยังไม่ได้ดำเนินการจัดการป่าชุมชน ที่ชัดเจน แต่สมาชิกในชุมชนก็ให้ความร่วมมือในการ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างดี เช่น กิจกรรมการปลูกป่า</p> <p>มีแผนงานในระดับเครือข่ายฯ เช่น การจัดทำแนว เขตป่าเพิ่มเติมจำนวน 1,700 ไร่ รอบพื้นที่ภูกระแต และผลการดำเนินงานในภาพรวมปรากฏเป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชน จนได้รับความร่วมมือและการยอมรับ</p>	<p>เครือข่ายฯ ได้ให้การสนับสนุนเงินกู้ยืมกองทุน หมุนเวียนให้กับสมาชิกในชุมชนส่งเสริมอาชีพและ เพิ่มรายได้ของครัวเรือน ซึ่งจนถึงปัจจุบันปรากฏ กิจกรรมที่หลากหลาย ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุดสระเก็บน้ำ 245 แห่ง - บ่อบาดาล 21 บ่อ - กิจกรรมสมาชิกสตรีแม่บ้าน 26 ราย - สวนไม้ผลและเลี้ยงปลา 202 ราย - เกษตรผสมผสาน 28 ราย - เลี้ยงวัว 170 ราย - เลี้ยงหมู 13 ราย - เลี้ยงจิ้งหรีด 7 ราย - ผลิตอิฐดินซีเมนต์ 12 ราย <p>กิจกรรมพัฒนาอาชีพมีความก้าวหน้าและมี ผลผลิตเก็บขายได้บ้างแต่ก็ไม่มากนัก เนื่องจากขาด แคลนน้ำในฤดูแล้ง เช่น ไม้ผล เกษตรผสมผสาน รวมทั้ง การเลี้ยงปลา ซึ่งประสบภาวะขาดทุน จึง ขาดอาหารทำให้ปลาไม่โต การเลี้ยงหมูประสบ ปัญหาเช่นเดียวกัน แต่สำหรับการเลี้ยงวัวและ จิ้งหรีด พบว่าตลาดมีความต้องการมาก</p>	<p>การบริหารจัดการมี 2 ระดับ คือ ระดับเครือข่าย และระดับ หมู่บ้าน ทั้ง 2 ส่วน มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนทั้ง คณะกรรมการและกฎระเบียบกลุ่ม</p> <p>กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน กองทุนมีความ เติบโตตามลำดับ บริหารจัดการได้ต่ออย่างเนื่อง การบริหาร จัดการสามารถดำเนินการได้ดีในชุมชนของตนเอง</p> <p>การดำเนินงานของเครือข่ายมีคณะกรรมการ กฎระเบียบ ความพร้อมด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ มีแผนงานชัดเจน มี ปัญหาในการบริหารงาน การประชุมไม่ต่อเนื่อง กรรมการยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสมาชิกส่งผลให้ประสิทธิภาพการ ทำงานต่ำ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่สามารถติดตาม ส่งคืนเงินกู้จากสมาชิก มีปัญหาในการทำงานเกิดการสะสม ปัญหาและสะสมปัญหาเดิมส่งผลถึงความเชื่อถือของ กรรมการ</p> <p>การบริหารจัดการกองทุนในระดับเครือข่าย เกิดปัญหา มา 3-4 ปี ไม่มีเงินปันผลที่สามารถนำมาบริหารจัดการตาม แผนที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม ยังสามารถตรวจสอบได้ทาง หลักฐานการเงินที่อยู่และอยู่กับสมาชิก และสูญหายไป</p>

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
<p>2) เครือข่ายอนุรักษ์ ลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (7 ชุมชน)</p>	<p>มี 2 ชุมชนที่มีพื้นที่ป่าชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งได้มีกิจกรรมดูแลและฟื้นฟูมาอย่างต่อเนื่อง เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนใกล้เคียงแม้จะมีพื้นที่ไม่มาก</p> <p>ส่วนอีก 5 ชุมชน ไม่มีพื้นที่ที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ป่า แต่ได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการปลูกป่าของชุมชนในวันสำคัญทุกปี</p> <p>สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัวและให้ความสนใจลดใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและกันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก สารชีวภาพในการทำการเกษตรมากขึ้น ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูความเสื่อมโทรมและคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน</p> <p>ผู้นำชุมชนมีความสนใจและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น โดยเฉพาะปัญหาการกัดเซาะพังทลายของแม่น้ำป่าสักต้นเขิน การตัดไม้ไผ่ที่เกินความพอดี</p>	<p>สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนดีมาก</p> <p>กองทุนหมุนเวียนฯ มีความเติบโต หนุนเสริมการประกอบอาชีพของชุมชนได้มากขึ้น สามารถนำผลกำไรและนำมาต่อยอดขยายผลให้กับชุมชน เช่น จัดซื้อโต๊ะ เตินท์ เก้าอี้ อุปกรณ์เครื่องครัวให้บริการเช่าใช้ในงานบุญ งานประเพณีชุมชน แก่สมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง และเงินปันผลบางส่วนนำมาเป็นค่าอาหารให้เด็กนักเรียน จัดกิจกรรมปลูกป่าวันสำคัญ</p> <p>ชุมชนมีความริเริ่มในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีบางชุมชนยกระดับเป็นสถาบันการเงินของชุมชน ซึ่งได้รับการยอมรับจากสมาชิกและหน่วยงานภายนอก</p>	<p>การบริหารจัดการระดับหมู่บ้าน มีคณะกรรมการทำงานของแต่ละกลุ่มที่ชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ มีผู้หญิงเป็นแกนนำหรือร่วมเป็นกรรมการด้วย มีการปรับปรุงงานริเริ่มและพัฒนางานต่อเนื่อง ทำให้ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ส่วนการบริหารกองทุนฯ พบว่าเติบโตเพิ่มมากขึ้น กิจกรรมมีความก้าวหน้า สามารถขยายผลต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี</p> <p>การทำงานในระดับเครือข่าย มีแกนนำในการทำหน้าที่ในการประสานงาน โดยไม่มีโครงการการบริหารและแผนงานที่ชัดเจน แต่เนื่องจากผู้นำมีศักยภาพสูง จึงได้รับความร่วมมือและเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมแบบเฉพาะกิจตามโอกาสของงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี</p>
<p>3) เครือข่ายแม่วงศ์ ชุมชนคนรักป่า จังหวัดนครสวรรค์ (10 ชุมชน)</p>	<p>การทำงานของ “เครือข่ายแม่วงศ์ชุมชนคนรักป่า” ซึ่งร่วมกันจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณเขาแม่กระทุ้ มาตั้งแต่ปี 2545 ทำให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น การถูกบุกรุกทำลายป่าลดลง มีแนวเขตรั้วติดขอบของแต่ละหมู่บ้านชัดเจน สมาชิกโดยส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงอย่างเคร่งครัด มีแผนการจัดการ</p>	<p>การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียนมีความก้าวหน้าไม่มาก อีกทั้งมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ร่วมกันน้อย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำและผู้นำมีการกิจกรรมมาก</p> <p>ไม่มีการขยายผลประโยชน์จากกองทุนชุมชนทั้งในระดับเครือข่ายและระดับหมู่บ้าน เนื่องจากไม่มี</p>	<p>ชุมชนทั้ง 10 ชุมชน มีลักษณะการทำงานที่คล้ายคลึงกันก็คือ กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมุนเวียนระดับหมู่บ้านบริหารจัดการโดยคณะกรรมการและมีระเบียบปฏิบัติของแต่ละชุมชน สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและบริหารจัดการได้ในระดับปานกลาง-พอใช้ ชุมชนบางแห่งไม่มีหลักฐานการเงินการบัญชี และยังไม่มีการปรับปรุงให้เป็น</p>

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
	<p>ป่าชุมชนที่ค่อนข้างชัดเจน</p> <p>ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ของเพิ่มขึ้นทำให้มีแหล่งน้ำเกิดขึ้นบนเขาแม่กระทู้ก่อให้เกิดจุดน้ำซับขึ้นในหลายจุด ซึ่งชุมชนได้ใช้ประโยชน์ทำประปาภูเขาใน 5 หมู่บ้านรอบเขา</p> <p>ชุมชนเห็นประโยชน์และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่ามากขึ้น แต่ปีที่ผ่านมา พบว่าพื้นที่ป่าหลายไร่เสียหายจากไฟไหม้เนื่องจากภัยแล้งและมีการลุกลามอย่างรวดเร็ว ซึ่งชุมชนก็ได้ช่วยกันดับไฟและเฝ้าระวังกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น</p>	<p>เงินปันผลสมทบจากกลุ่มและนำไปใช้ในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนได้</p> <p>สำหรับ 2-3 ชุมชนซึ่งมีการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนฯ ที่ได้อยู่แล้ว ก็ยังสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี สมาชิกมีความพึงพอใจ</p> <p>ส่วนอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การเลี้ยงหมู การเลี้ยงปลา การเลี้ยงเป็ด ซึ่งสมาชิกได้นำเงินจากกองทุนหมุนเวียนฯ ไปลงทุน ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากภัยแล้ง ผลผลิตน้อย และราคาต่ำ</p>	<p>ปัจจุบัน</p> <p>ส่วนการบริหารจัดการระดับเครือข่าย มีโครงสร้างการบริหารชัดเจน มีกฎระเบียบการทำงานของเครือข่าย แต่ยังไม่มีการทำแผนงาน มีกรรมการทำงานหลัก 3-4 คน การประชุมเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง ทำให้ไม่มีการสื่อสารและวางแผนการทำงานร่วมกัน ส่วนกองทุนและระบบบัญชีของเครือข่ายฯ พบว่าไม่มีความเคลื่อนไหวมาเป็นเวลา 3-4 ปี</p> <p>เครือข่ายฯ มีการประสานกับภาคีภายนอกและองค์กรเครือข่ายใกล้เคียง เช่น เครือข่ายป่าชุมชนแม่เป็น-แม่วงค์ และหน่วยงานราชการทำให้สามารถขยายผลป่าชุมชนออกไปได้กว้างขวาง</p>
<p>4) ชุมชนพัฒนารักษาป่าอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา (3 ชุมชน)</p>	<p>มีเพียง 1 ชุมชน ในจำนวน 3 ชุมชน ที่มีพื้นที่ป่าชุมชน และดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม สมาชิกส่วนใหญ่มีความตื่นตัวให้ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในการเฝ้าระวังไฟป่าในหน้าแล้งมาอย่างต่อเนื่อง</p> <p>ทำให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ไม่ปรากฏไฟไหม้ป่า รวมทั้งมีการร่วมกับหน่วยงานด้านป่าไม้ การจัดทำฝายเพื่อให้ความชุ่มชื้นในหน้าแล้ง</p> <p>ปัจจุบันชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาการคว้านซื้อ</p>	<p>การบริหารกองทุนมีความเติบโต และขยายผลประโยชน์กับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เช่น เป็นเงินรางวัลให้กับนักเรียน จัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน</p> <p>คณะกรรมการและสมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเงินกองทุนมากขึ้น ทำให้ได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น</p> <p>มีการประกอบอาชีพมีความหลากหลาย สมาชิกเริ่มเรียนรู้ที่จะเลือกประกอบอาชีพที่มีความเสี่ยงกับราคาตลาด</p>	<p>ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีกลุ่มทำงานบริหารจัดการภายในหมู่บ้านของตน ทุกกลุ่มมีโครงสร้างกรรมการจัดการกลุ่มที่ชัดเจน ดำเนินงานตามแผนงานและข้อปฏิบัติที่วางไว้ดี เมื่อเกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการก็สามารถแก้ไขได้ เช่น การคืนเงินเข้าและกรรมการใช้วิธีเจรจา</p> <p>การเริ่มเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ มีไม่มากนัก แต่ก็มีการประสานงานกันเป็นอย่างดี และทั่วถึง แม้การตั้งบ้านเรือนแต่ละคุ้มจะอยู่ห่างไกลกันก็ตาม</p>

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
	<p>ที่ดินที่ไม่ถูกกฎหมาย อยู่ในเขต สปก. ที่ติดกับป่า ทำให้ชุมชนกลัวป่าจะมีการทำลายป่า เริ่มห่วงหาวัชพืชรักษาของตนมากขึ้น มีการส่งข้อมูลสถานการณ์การซื้อที่ดินในเขตป่าให้กับหน่วยงานภายนอกได้ทราบเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา</p>		
<p>อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา (4 ชุมชน)</p>	<p>มีป่าชุมชน 1 แห่ง ที่มีการดูแลและจัดการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน</p> <p>อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือทำกิจกรรมการปลูกป่าเนื่องในวันสำคัญ ช่วยกับเผ่าระวังและดับไฟป่าในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกปีโดยเฉพาะชาวบ้านที่มีที่ทำกินใกล้ป่าเขาภูหลวง</p> <p>ชุมชนส่วนใหญ่มีความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น อบต. และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น</p>	<p>กองทุนหมุนเวียนฯ ของ 2 ชุมชน มีความเติบโตและก้าวหน้าที่ดีมาก</p> <p>อีก 2 ชุมชน ไม่มีความเคลื่อนไหวด้านการเงินมากกว่า 3 ปี เนื่องจากผู้นำไม่มีประสิทธิภาพและสมาชิกไม่คืนเงิน จึงทำให้สมาชิกเริ่มลดลง ส่งผลต่อกิจกรรมการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างชัดเจน</p>	<p>การบริหารจัดการในพื้นที่ 4 ชุมชนนี้ เกิดขึ้นจากกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมุนเวียนเป็นแกนหลัก และต่อเนื่องไปสู่กิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ทำให้ชุมชน 2 แห่ง ซึ่งคณะกรรมการมีดำเนินงานได้ดีและต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับของสมาชิก สมาชิกปฏิบัติตามข้อตกลงที่ตั้งไว้ กองทุนมีความเติบโต ขยายประโยชน์มากขึ้น ส่งผลให้เกิดความร่วมมือที่ดี</p> <p>ในขณะที่อีก 2 ชุมชน คณะกรรมการไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก จึงเกิดปัญหาต่อเนื่องต่อกันไปเรื่อยๆ</p>
<p>5) ชุมชนพัฒนารักษาป่า อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี (3 ชุมชน)</p>	<p>ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีพื้นที่ป่าชุมชน รวมพื้นที่กว่า 1,700 ไร่ โดยมีการจัดทำแนวเขตป่าและมีป้ายที่ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์บอกต่อกัน ดำเนินกิจกรรมปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง กำหนดข้อตกลงการจัดการป่าและพัฒนาปรับปรุงระเบียบให้มีความเหมาะสม</p>	<p>กองทุนหมุนเวียนฯ และกลุ่มออมทรัพย์ มีความเติบโตตามลำดับ จึงทำให้มีการปันผลจากประโยชน์ที่เกิดขึ้น มาใช้พัฒนากิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ป่าตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้</p> <p>สมาชิกได้นำเงินจากกองทุนหมุนเวียนฯ มาใช้ใน</p>	<p>แต่ละชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดีและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งงานการอนุรักษ์ป่าไม้และกองทุนหมุนเวียน โดยมีระบบบัญชีสามารถตรวจสอบได้ และข้อมูลเป็นปัจจุบัน</p> <p>สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบเป็นอย่างดี รวมทั้งสมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ผู้นำ</p>

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
	<p>ชุมชนมีการเฝ้าระวังโดยการลาดตระเวน เพื่อป้องกันไฟป่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังมีความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า ซึ่งมีไฟลุกลามจากพื้นที่ทำกินอยู่ทุกปี นอกจากนี้ ได้จัดกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดหาพันธุ์กล้าและพันธุ์ไม้กินมาปลูกเสริมเพื่อเป็นแหล่งอาหารใกล้บ้าน จึงทำให้ป่าเริ่มมีความฟื้นตัวและมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น</p>	<p>การประกอบอาชีพ จึงก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน</p> <p>อย่างไรก็ตาม ควรเพิ่มการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลให้มากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจและเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่</p>	<p>ชุมชนเอาใจใส่ มีความเสียสละ และมีการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่</p>
<p>6) เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี (19 ชุมชน)</p>	<p>มีพื้นที่ป่าชุมชนชัดเจนใน 14 หมู่บ้าน รวมพื้นที่กว่า 5,000 ไร่ โดยมีการจัดทำแนวเขตและจัดทำป้ายแสดงชัดเจน รวมทั้งมีการดำเนินกิจกรรมปลูกป่าฟื้นฟูเนื่องในวันสำคัญ ทำให้พื้นที่ป่าเริ่มฟื้นตัวและมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน</p> <p>ในระยะหลังมานี้ ยังไม่มีการพัฒนากิจกรรมใหม่เกิดขึ้น และชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ไม่มากนัก</p>	<p>กองทุนหมุนเวียนและกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้านมีความเติบโตในระดับปานกลาง แต่ก็พบว่ามีปัญหาการคืนเงินกู้ในระดับหมู่บ้าน</p> <p>กิจกรรมการพัฒนาชุมชนและการขยายผลจากกองทุนไม่ปรากฏชัดเจน</p>	<p>การบริหารจัดการระดับเครือข่ายฯ ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากทุกหมู่บ้าน พบว่า มีปัญหาด้านการประสานงาน ขาดแกนนำในการขับเคลื่อนงาน การประชุมไม่ต่อเนื่อง ทำให้ขาดการสื่อสาร และเนื่องด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความห่างไกลกันและการคมนาคมลำบาก ก็เป็นข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง ส่วนการบริหารจัดการในระดับชุมชน ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารจัดการภายในชุมชน มีความแตกต่างกันไปตามศักยภาพของคณะกรรมการ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วการบริหารจัดการของแต่ละชุมชนยังเป็นไปตามกฎระเบียบชุมชนที่ตั้งขึ้น ผู้นำชุมชนบางคนได้รับการยอมรับของหน่วยงานภายนอก</p>
<p>7) เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร</p>	<p>ชุมชนทั้งหมดได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการจัดการพื้นที่ป่าเลน โดยมีการจัดทำแนวเขตป่าชายเลนให้มีความชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกเข้ามา กำหนดกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็น</p>	<p>กิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน ได้แก่ กลุ่มของแม่บ้าน ซึ่งสร้างชื่อเสียงและมีผลงานในระดับตำบลอำเภอ จังหวัด กลุ่มประมงพื้นบ้าน ทั้งนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ</p>	<p>การบริหารจัดการในระดับเครือข่ายฯ ไม่ปรากฏโครงสร้างการบริหารจัดการและไม่มีแผนงานของเครือข่ายฯ กิจกรรมต่างๆ ดำเนินได้ด้วยแกนนำของกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับของคนทั่วไป</p>

เครือข่าย/ชุมชน	การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
(7 ชุมชน)	<p>เจ้าของให้กับชุมชน</p> <p>นอกจากนี้ ยังมีการดูแลและเฝ้าระวังให้มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม และมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและโรงเรียน</p> <p>มีการขยายผลสู่กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง อนุรักษ์สัตว์น้ำ ทำ “บ้านปลา” “ธนาคารปู” เพื่อคืนความสมบูรณ์กลับมาสู่บริเวณชายฝั่ง</p> <p>ปัจจุบันป่าชายเลนในบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ พรรณไม้หนาแน่นมาก ไม่ปรากฏการบุกรุกชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ ไม่ปรากฏดำเนินการริเริ่มอะไรเพิ่มเติมจากชุมชน</p>	<p>องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างสม่ำเสมอ และด้วยการที่มีผู้นำที่เข้มแข็งทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาต่อไปได้</p> <p>กิจกรรมต่างๆ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานของผู้ที่สนใจทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ เช่น กิจกรรมธนาคารปู บ้านปลา และงานป่าชุมชน เนื่องจากมีความเป็นรูปธรรมชัดเจน</p> <p>จากการที่กิจกรรมมีความเด่นชัด จึงทำให้ชุมชนได้รับรางวัลและมีการเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะมากขึ้น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ส่งผลให้ชุมชนมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูมากขึ้น</p>	<p>แกนนำและสมาชิกแต่ละกลุ่มจะมีการปรึกษาดาวาระโอกาสและความเกี่ยวข้องงาน</p> <p>กิจกรรมแต่ละกลุ่มปรากฏผลงาน โดยเฉพาะการดูแลรักษาป่า ทำให้ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าให้เข้ารับพระราชทานธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมพระราชินีนาถ ถึง 3 ครั้ง คือ ในปี 2541 ปี 2544 และปี 2549 ทำให้ชุมชนมีกำลังใจและมีความภาคภูมิใจที่จะทำงานต่อไป</p>
<p>8) เครือข่ายป่าชายเลนในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ จังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง (10 ชุมชน)</p>	<p>จากการที่ชุมชนได้ประสบภัยสึนามิ จึงได้เห็นความสำคัญของการฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่เสี่ยงภัย มีความต้องการที่จะปลูกป่า ฟื้นฟูป่ามากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการให้ข้อมูลของพื้นที่ป่าที่เสียหาย และควรจะต้องได้รับการฟื้นฟู</p> <p>กิจกรรมของชุมชนเพิ่มเริ่มต้น จึงยังไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจน นอกจากการร่วมกันทำกิจกรรมฟื้นฟู การปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>ที่ผ่านมาการพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียนของชุมชนป่าชายเลน ถูกยับยั้งจากภายนอกทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมสมาชิกในชุมชนเริ่มเข้าใจและเห็นถึงบทเรียนหลายอย่าง และต้องการพัฒนา เรียนรู้กองทุนหมุนเวียนควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสิ่งแวดล้อม</p> <p>มีสมาชิกร่วมปลูกป่าอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ</p>	<p>ผู้นำในชุมชนเริ่มพูดคุยปรึกษาหารือถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรของตนเอง และต้องการพัฒนา ฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าการปลูก</p> <p>มีแผนที่จะจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่ามีการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อสนับสนุนการดูป่าและสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>

จากผลการติดตามการดำเนินงานข้างต้น สามารถประเมินระดับการพัฒนาของแต่ละพื้นที่ตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้ดังนี้

เครือข่าย/ ชุมชน	ระดับการพัฒนา		
	การอนุรักษ์ป่าไม้และ ทรัพยากรท้องถิ่น	การพัฒนาชุมชนและ กองทุนหมุนเวียน	การบริหารจัดการ
1. เครือข่ายเกษตรกรตีนภูพัฒนา จังหวัดชัยภูมิ (21 ชุมชน)	3	2	1
2. เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (7 ชุมชน)	2	3	2
3. เครือข่ายแม่วงศ์ชุมชนคนรักป่า จังหวัดนครสวรรค์ (10 ชุมชน)	2	1	1
4. ชุมชนพัฒนารักษาป่า อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา (3 ชุมชน)	2	2	2
ชุมชนพัฒนารักษาป่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา (4 ชุมชน)	1	2	2
5. ชุมชนพัฒนารักษาป่า อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี (3 ชุมชน)	3	2	2
6. เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่งกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี (19 ชุมชน)	2	2	1
7. เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา จังหวัดชุมพร (7 ชุมชน)	3	2	2
8. เครือข่ายป่าชายเลน จังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง (10 ชุมชน)	1	1	1

และจากการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม ทำให้เห็นศักยภาพของพื้นที่ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรของท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน และการบริหารจัดการกลุ่ม/ชุมชน และทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งในการดำเนินกิจกรรมของพื้นที่ที่สำคัญ คือ บัจจัยภายในของพื้นที่ซึ่งเป็นจุดแข็งและจุดอ่อน คือ พื้นที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งอาหารและพึ่งพิงใช้ประโยชน์กับชุมชนมาอย่างยาวนาน ชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ กับการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม สามารถนำมาสร้างข้อตกลงร่วมกันอนุรักษ์ให้เกิดการจัดการที่เหมาะสมของท้องถิ่นได้ แต่ชุมชนยังขาดแนวคิดริเริ่มพัฒนา กิจกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ไม่มากนักในบางพื้นที่ ทุกชุมชนมีกองทุนชุมชน/หมุนเวียน เป็นสถาบันการเงินที่สำคัญของชุมชนในการเอื้อประโยชน์สนับสนุนพัฒนาเศรษฐกิจ รายได้ อาชีพ ชุมชนบริหารจัดการและสามารถเอื้อประโยชน์กับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านที่เข้มแข็ง แต่หมู่บ้านที่กรรมการไม่เข้มแข็งกิจกรรมกองทุนไม่มีความเคลื่อนไหวด้านการเงินส่งผลให้กิจกรรมพัฒนาชุมชน ขยายผลส่วนอื่นๆ ไม่มีความชัดเจน หมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการกลุ่มในชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ดี มีโครงสร้างการบริหารชัดเจน สามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงานและกฎระเบียบที่วางไว้ การเงินมีระบบ

บัญชีสามารถตรวจสอบได้ มีคณะกรรมการเป็นที่ยอมรับและนับถือของชุมชน มีความกระตือรือร้นและรับผิดชอบงาน และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสตรีจะช่วยให้เกิดความระเบียบเรียบร้อยด้านการเงินแต่หากชุมชนที่บริหารจัดการเครือข่ายและมีขนาดการบริหารจัดการที่ใหญ่ขึ้น มักมีปัญหาการจัดการ การประสานงาน กรรมการไม่ได้ทำหน้าที่ตามที่แต่งตั้งไว้ ส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพและขาดการยอมรับ สำหรับปัจจัยภายนอกพื้นที่ที่มีส่วนสนับสนุนให้กิจกรรมเกิดการพัฒนา ซึ่งเป็นโอกาส และภัยคุกคาม ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล/จังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ให้ความสำคัญกับส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งงบประมาณสนับสนุนพัฒนาท้องถิ่นและการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ภาวะภัยแล้ง ถือเป็นภัยธรรมชาติที่ทำให้เกิดไฟป่าและสร้างความเสียหายให้กับพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก การกว้านซื้อที่ดินจากนายทุนภายนอก ผลผลิตทางการเกษตรได้ปริมาณลดลง และราคาตลาดที่ส่งผลให้รายได้ของสมาชิกที่กู้ยืมไปประกอบอาชีพขาดทุน

4. การสัมมนาเครือข่าย เฝ้าระวังป่าไทย

การสัมมนาและศึกษาดูงานปทเรียนการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน เป็นกิจกรรมภายใต้ เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14-15 กุมภาพันธ์ 2550 ณ วัดศรีจันทร์ ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ มี **วัตถุประสงค์** ที่สำคัญเพื่อกระตุ้นการดำเนิน กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรของท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิด การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อมูล และนำประสบการณ์จาก

ชุมชนและเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดดำเนินกิจกรรมในชุมชนของตนเอง เป็นแนวทางใน การพัฒนาในประเด็นใหม่ๆ การริเริ่มนวัตกรรมจัดการใหม่ ตลอดจนเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงาน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างชุมชน/ เครือข่ายชุมชน ใน การร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

ผู้เข้าร่วม การสัมมนาและศึกษาดูงานฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 318 คน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนและเครือข่ายชุมชน จำนวน 232 คน หน่วยงานและภาคี จำนวน 68 คน จาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค จังหวัด อำเภอ สื่อมวลชน และ สถานศึกษาในพื้นที่ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย จำนวน 17 คน

รูปแบบการจัดงาน เน้นการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานการ พัฒนาในพื้นที่ การอภิปราย เสวนาและแลกเปลี่ยน ชมวิดีโอทัศน์ นิทรรศการเผยแพร่ข้อมูล สาธิต กิจกรรมการดูแลสำหรับเด็กและผู้สนใจ บายศรีสู่ขวัญเพื่อเป็นศิริมงคลนันทนาการ โดยมีคณะ

วิทยากรจากกรมโยธาธิการและผังเมือง ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เขต 9 พิษณุโลก สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตัวแทนชุมชนและเครือข่ายชุมชน และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

รายชื่อชุมชนและเครือข่ายที่เข้าร่วมสัมมนา

1. ชุมชนท่าอิฐ จ. เพชรบูรณ์
2. ชุมชนบ้านน้ำก้อ จ. เพชรบูรณ์
3. ชุมชนบ้านลับแล จ. อุตรดิตถ์
4. เครือข่ายชุมชนน้ำอู่ จ. นุรีรัมย์
5. เครือข่ายป่าชายเลน จ. พังงาและ จ. ระนอง
6. เครือข่ายแม่วงศ์ชุมชนคนรักป่า จ. นครสวรรค์
7. เครือข่ายป่าแก่งกระจาน จ. เพชรบุรี
8. เครือข่ายเกษตรกรดินภูเขาพัฒนา จ. ชัยภูมิ
9. เครือข่ายลุ่มน้ำสงคราม จ. นครพนม
10. ชุมชน.พัฒนารักษาป่า อ. บุญทริก จ. อุบลราชธานี
11. ชุมชนพัฒนารักษาป่า อ. สีคิ้ว จ. นครราชสีมา
12. ชุมชนพัฒนารักษาป่า อ. สูงเนิน จ. นครราชสีมา

วันแรก

- แบ่งกลุ่มศึกษาดูงาน
- แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสิ่งที่ได้ไปการดูงาน
- พิธีบายศรีสู่ขวัญและกิจกรรมนันทนาการ

วันที่สอง

- กิจกรรมดูนก
- สาธิตผลิตภัณฑ์ถ่านและน้ำส้มควันไม้
- พิธีเปิดและมอบเกียรติบัตรแก่กองทุนชุมชน
- เสวนา: บทเรียนการปรับตัวจากภัยธรรมชาติและแนวทางสู่การจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่เสี่ยงภัย
- แลกเปลี่ยน: แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาเครือข่าย

นายจุมพล หอมจันทร์ ประธานสภาตำบลท่าอิฐ กล่าวว่าจากการที่หลายพื้นที่ต้องเผชิญกับภัยพิบัติในรูปแบบต่างๆ และนับวันจะทวีความรุนแรงและถี่มากขึ้น หลายชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงริเริ่มดำเนินการด้านการอนุรักษ์ พื้นที่ฟู เฝ้าระวังดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบและวิธีการจัดการที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ วัฒนธรรม ระบบนิเวศนั้นๆ บางชุมชนมีการประยุกต์ความรู้ วัฒนธรรมเดิมให้สอดคล้อง เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการประสานความร่วมมือ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การจัดสัมมนาจึงเป็นโอกาสดีที่จะได้มีเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ะหว่างกัน ตลอดจนการเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้นำและชุมชน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

นายต่อพงษ์ อ่ำพันธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ย้ำถึงการอนุรักษ์และพื้นที่ฟู ทรัพยากรธรรมชาติถือ ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ยังต้องพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งในระยะ 10-15 ปี มานี้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมลงมาก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนี้ยังได้ยกให้เห็นถึงตัวอย่างที่เกิดขึ้น ว่าการไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในบางพื้นที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัยตามมา และให้ข้อคิดว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องมีความตระหนักในการใช้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลของการสัมมนาและศึกษาดูงานในครั้งนี้ จะได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและมีการเผยแพร่และขยายผลเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้างต่อไป

ส่วน **ศาสตราจารย์ ดร. สนิท อักษรแก้ว ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย** ได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมสัมมนาและศึกษาดูงาน และเห็นด้วยว่าปัจจุบันทรัพยากรมีความเสื่อมโทรมลงจะเห็นได้จากทรัพยากรป่าไม้ที่ในปัจจุบันเหลืออยู่เพียงร้อยละ 28 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น จากเหตุการณ์ภัยพิบัติคลื่น

ยักษ์สีนามิที่ภาคใต้และแผ่นดินถล่มที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ชี้และทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าธรรมชาติไม่สามารถรักษาความสมดุลในตัวเองหากมนุษย์ยังมีการทำลายอยู่ ชุมชนและเครือข่ายจะต้องช่วยกันรักษาความสมดุล และได้ัญเชิญพระราชดำรัสขององค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่าใช้ธรรมชาติป้องกันภัยธรรมชาติซึ่งป่าไม้และป่าชายเลนจะเป็นตัวป้องกันภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังกล่าวต่ออีกว่า เป็นการไม่ยุติธรรมเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งมอบทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมแก่ลูกหลาน ดังนั้นชุมชนและเครือข่ายจะต้องมีความเข้มแข็งในการที่จะช่วยกันสร้างความสมบูรณ์ให้แก่ป่าก่อนส่งมอบให้คนรุ่นหลังต่อไป

นายสุนทร มารอด นายก อบต. ทำอัญญ กล่าวว่านอกจากจะมีความยินดีในการร่วมเป็นเจ้าภาพ และได้ต้อนรับชุมชนและเครือข่ายจากทุกภูมิภาคของประเทศ ยังอยากให้หลายพื้นที่ซึ่งได้รับบทเรียนจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาทิ ภัยสีนามิ น้ำท่วม และแผ่นดินถล่มมาแล้ว มีนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไป องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ควรมีบทบาทร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ **นายสุรพล ศรีภิรมย์ ผู้จัดการโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)** กล่าวเพิ่มเติมว่า ชาวชุมชนทำอัญญเป็นกรณีตัวอย่างที่ให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก เห็นได้จากแปลงไม้กว่า 20,000 ไร่ ที่ปลูกในพื้นที่นี้เจริญเติบโตดีมาก และเป็นผืนป่าต้นน้ำลำธาร อีกทั้งตลอดระยะเวลาของการทำงานนั้น ปตท. ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยในการเสริมสร้างศักยภาพแก่ชุมชนในการดูแลรักษาป่า จนได้รับพระราชทานธงพิภักษ์ป่าจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สืบเนื่องจากโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ดังกล่าว ซึ่งชุมชนในเขตตำบลทำอัญญได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า มาตั้งแต่ปี 2538 และต่อมาในปี 2542 มีหมู่บ้านเป้าหมาย จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้าน ปตท.พัฒนารักษาป่า และได้รับการสนับสนุนงบประมาณสมทบกองทุนหมุนเวียนส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกในชุมชน ปัจจุบันชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านทำอัญญ หมู่ 4 บ้านวังมลเหนือ หมู่ 5 บ้านวังมลใต้ หมู่ 6 บ้านท่ามะตัน หมู่ 7บ้านบุง หมู่ 10 บ้านน้ำลาดพัฒนา หมู่ 11 บ้านวังมลกกลาง ยังสามารถบริหารจัดการและขยายผลประโยชน์ให้กับกลุ่มได้เป็นอย่างดีสมควรได้รับเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติแก่หมู่บ้านดังกล่าว เพื่อเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การศึกษาดูงานกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่

ชุมชนและเครือข่ายต่างๆ ได้มีโอกาสการศึกษาดูงานกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เพื่อการเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในพื้นที่ตำบลท่าอิ

บุญ ซึ่งเป็นสถานที่จัดการสัมมนา โดยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่า กองทุนชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ

- **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่า** ชุมชนทำอิบุญได้มีส่วนร่วมในการรักษาป่าภายใต้โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ และได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านพัฒนารักษาป่าในปี 2542 และดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับโดยเฉพาะการทำงานฟื้นฟูป่าที่สาธารณะหมู่ 7 จนได้รับรางวัลระดับระดับประเทศในปี 2547 ประเภทป่าขนาดเล็ก และป่าชุมชนในหมู่ 4
- **กองทุนชุมชน** 7 หมู่บ้านได้ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมการออมในครัวเรือน ซึ่งกลุ่มได้ดำเนินการบริหารจัดการในระดับดีและได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกในกลุ่มได้กู้ยืม โดยมีคณะกรรมการกองทุนบริหารจัดการ และจัดสรรผลกำไรมาสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าของท้องถิ่น
- **การพัฒนาอาชีพ** กิจกรรมอาชีพสมาชิกในชุมชนตำบลทำอิบุญได้มีการพัฒนาการทำงานและรวมสมาชิกเพื่อช่วยเหลือกันในกลุ่มและประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งของตำบลและสามารถนำเสนอผลการทำงานให้เกิดการเรียนรู้กับบุคคลภายนอกและนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตน ได้แก่ กลุ่มนาหญ้า กลุ่มธนาคารเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโค-กระบือ กลุ่มผู้เลี้ยงวัวแม่พันธุ์ และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนถึงสิ่งที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน กล่าวคือ เครือข่ายชุมชนน่าอยู่ จะนำการทำงานหญ้าไปทดลองในพื้นที่ของตน เนื่องจากมีการเลี้ยงโคกันเป็นจำนวนมาก แต่อาจจะมีปัญหาในพื้นที่มีปัญหาเรื่องน้ำ เครือข่ายหมู่บ้าน ปตท. ที่ อ.สีคิ้ว และ อ.บุญทริก และเครือข่ายป้าชายเลนเพื่อชุมชน ได้ชื่นชมในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีความเข้มแข็ง มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความโปร่งใสในการบริหารงานผลประโยชน์กระจายสู่สมาชิกอย่างเป็นธรรม มีผู้นำที่ดี มีการแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการ มีกฎระเบียบที่ชัดเจน และสมาชิกมีความรับผิดชอบ อีกทั้งยังสามารถนำเยาวชนเข้าร่วมและมีการนำผลประโยชน์ที่ได้รับจากการบริหารเข้าสนับสนุนการดูแลรักษาป่าอีกด้วย ซึ่งสมาชิกที่มาครั้งนี้ จะนำประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับปรุงการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ของตน

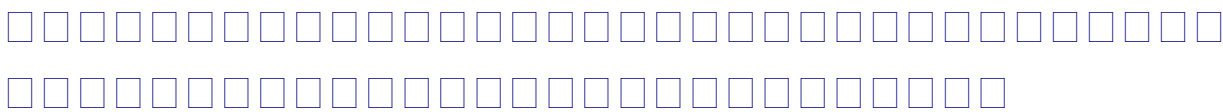
ส่วน เครือข่ายป่าแก่งกระจาน เครือข่ายเกษตรกรดินภูพัฒนา เครือข่ายหมู่บ้าน ปตท. ที่ อ.สูงเนิน เครือข่ายแม่วงศ์ชุมชนคนรักป่า และเครือข่ายป่าบุงป่าทาม ได้ให้ความสนใจการบริหารจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนทำอิบุญ ที่ด้วยความสามัคคีดูแลผืนป่าเล็กๆ ของท้องถิ่นให้เกิดการจัดการฟื้นฟูจากความเสื่อมโทรม

นอกจากนี้ ชุมชนและเครือข่ายได้มีโอกาสชมการสาธิตการผลิตถ่านและได้นำสมควันไม้เป็นผลผลิต ซึ่งนำส้ม

ดังกล่าวนี้ ชุมชนจึงได้เริ่มการปลูกป่าอย่างจริงจังและปายังช่วยให้ชาวบ้านมีกินมีใช้อีกด้วย สำหรับ การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิที่เกาะคอเขา จังหวัดพังงา ได้สอนให้ชาวบ้านเรียนรู้และรู้จักสังเกตถึงสิ่งเตือนภัยทางธรรมชาติต่างๆ เช่น น้ำลด การเกิดเพลิงตอนและอาการของสัตว์ เป็นต้น ขณะนี้ชุมชนได้มีการปลูกป่าชายเลนโดยการส่งเสริมของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเนื่องจากชุมชนได้เห็นแล้วว่าป่าชายเลนเป็นเกราะกำบังทางธรรมชาติที่ดี ส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควร มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับชาวชุมชน โดย อบต. ทำอินดูจะ มีการส่งเสริมและผลักดันให้มีการบรรจุแผนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในแผนการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ดังนั้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสี่ยงภัย เป็นบทบาทหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยมีหน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานจังหวัด สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น เป็นหน่วยงานสนับสนุน ให้มีการเฝ้าระวังภัยธรรมชาติร่วมกัน มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ แลกเปลี่ยนบทเรียน ประกอบอาชีพเชิงอนุรักษ์ ฟื้นฟูและปลูกป่า รวมทั้งหนุนเสริมการทำงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องและขยายแนวร่วมการทำงานออกไปในวงกว้าง

ชุมชนและเครือข่ายต่างๆ ได้มีการแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นและเพื่อการพัฒนาเครือข่าย โดยได้กล่าวถึงการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญในปัจจุบัน ว่าได้มีกิจกรรมการฟื้นฟูป่าบกและป่าชายเลน การวิจัยชาวบ้าน การศึกษาดูงาน การส่งเสริมการประกอบอาชีพเชิงอนุรักษ์ การส่งเสริมอาชีพเกษตรผสมผสาน การสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เยาวชน การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมุนเวียน เป็นต้น ส่วนแผนการดำเนินงานในอนาคต ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ การพัฒนากองทุนอย่างต่อเนื่อง การประสานและร่วมกันทำงานกับภาครัฐให้มากยิ่งขึ้น การจัดเวทีสัญจรเครือข่าย การขยายพื้นที่ดูแลป่า การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน และการลดการใช้สารเคมี เป็นต้น (ดังแสดงในตาราง)

ตารางที่ 2 การดำเนินงานและแนวทางการดำเนินงานในอนาคตของแต่ละชุมชน/เครือข่ายชุมชน

ชุมชน/เครือข่าย	การดำเนินงานที่ผ่านมา	แผนการดำเนินงานต่อไป
-----------------	-----------------------	----------------------

ชุมชน/เครือข่าย	การดำเนินงานที่ผ่านมา	แผนการดำเนินงานต่อไป
1. ชุมชนทำอัญญา จ.เพชรบูรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน - กองทุนหมุนเวียนเพื่อส่งเสริมอาชีพและสิ่งแวดล้อม - การพัฒนาของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ - พัฒนากองทุนต่อเนื่อง - พัฒนาและวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระดับตำบล
2. เครือข่ายเกษตร ดินฟ้าพัฒนา จ.ชัยภูมิ	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนหมุนเวียนและกองทุนออมทรัพย์ - ปลูกและฟื้นฟูป่าเฉลิมพระเกียรติ - การเกษตรแบบผสมผสาน ปุ๋ยชีวภาพและเลี้ยงสัตว์ - ดูแลป่าชุมชนทุกหมู่บ้าน - ประสานงานกับองค์กรภายนอก - พัฒนาเครือข่าย 27 หมู่บ้าน 4 ตำบล - สนับสนุนกลุ่มแม่บ้าน - ทำอิฐดินซีเมนต์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานงานกับภาครัฐ - เวทีสัญจรเครือข่าย
3. เครือข่ายหมู่บ้าน พัฒนารักษาป่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนหมุนเวียนและกองทุนออมทรัพย์ - ฝักระวังป่าชุมชน 10 ไร่ - ส่งเสริมกลุ่มดนตรีไทย (ประเพณีต่างๆ) - ส่งเสริมหัตถกรรม - การฝักระวังและดับไฟป่าบนภูเขาหลวง - ป้องกันการบุกรุกและส่งเสริมการดูแลหัวไร่ปลายนา - ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยายพื้นที่ป่าและครอบคลุมในทุกหมู่บ้าน
4. เครือข่ายหมู่บ้าน พัฒนารักษาป่า อ.บุนทริก จ.อุบลราชธานี	<ul style="list-style-type: none"> - ปลูกป่าชุมชนร่วมกัน - กองทุนหมุนเวียนและกลุ่มออมทรัพย์ - บุนทรียะภายในป่า - สร้างเครือข่าย 17 หมู่บ้าน - ขยายพันธุ์ไม้ที่กำลังจะสูญหาย - พัฒนาและผลักดันให้เป็นป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและกลุ่มอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปลูกจิตสำนึก เยาวชนและเด็ก ๆ โดยร่วมกับโรงเรียนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ชุมชน/เครือข่าย	การดำเนินงานที่ผ่านมา	แผนการดำเนินงานต่อไป
5. เครือข่ายชุมชนน้ำ อยู่ จ.บุรีรัมย์	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลเฝ้าระวังการบุกรุกป่าและกองทุนบำรุงป่า - ประสานและร่วมทำงานกับอบต. - ศูนย์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และพัฒนาสูตรปุ๋ยอินทรีย์ - พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชน - เพาะและขยายพันธุ์กล้าไม้สมุนไพรในป่าชุมชน - ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสนับสนุนกิจกรรมนำร่อง - - จัดแนวเขตในรูปคลองเพื่อให้สัตว์เลี้ยงได้ดีมากขึ้น - จัดทำหอดตรวจการเฝ้าระวังป่า 5 แห่ง และพัฒนาแหล่งน้ำในป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
6. เครือข่ายลุ่มน้ำ สงคราม จ.นครพนม	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาวิจัยความหลากหลายระบบนิเวศรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น - ฟื้นฟูป่าบึงป่าทามลุ่มน้ำสงครามตอนล่างและทรัพยากรของท้องถิ่น - ร่วมมือกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อบูรณาการเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น - อนุรักษ์และพัฒนาวิถีชีวิตลุ่มน้ำสงคราม 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยายเครือข่ายในลุ่มน้ำ - สร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนตามพื้นที่ลุ่มน้ำชุมชน - ส่งเสริมอาชีพอนุรักษ์ - ขยายวงปลา - เพาะกล้าไม้ทาม
7. เครือข่ายป่าแก่ง กระจาน จ.เพชรบุรี	<ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมและดูงานการจัดการป่าอย่างยั่งยืน - กองทุนหมุนเวียน - ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ 17 ป่า - เครือข่าย 17 ป่า ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว - การจัดสร้างเรือนเพาะชำกล้าไม้เพื่อผลิตกล้าไม้ - ศึกษาด้านระบบนิเวศเพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการฟื้นฟูป่า - ส่งเสริมและกระตุ้นให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ - ฝึกอบรมเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำหมู่บ้านแผนใหม่ - แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชุมชน
8. เครือข่ายแม่วงศ์ ชุมชนคนรักป่า จ.นครสวรรค์	<ul style="list-style-type: none"> - กองทุนหมุนเวียนและกองทุนออมทรัพย์ - ปลูกและฟื้นฟูป่า - จัดทำฝายแม่ และประปาภูเขา - ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม เป็นต้น - มีการตั้งศูนย์วิทยุชุมชน - จัดตั้งทีมเยาวชนตรวจสภาพน้ำทุก 3 เดือน - พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมอาชีพอนุรักษ์ - ลดการใช้สารพิษ

5. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้ดำเนินโครงการด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มาตั้งแต่ปี 2539 ภายใต้โครงการต่างๆ ในพื้นที่ 9 จังหวัด และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการแล้ว สถาบันฯ ได้ริเริ่มให้มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนรู้ระหว่างระหว่างกันภายใต้ “เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย” (Thai Forest Watch Network) ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้ผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนเหล่านั้นได้มีโอกาสในการเสริมสร้างศักยภาพ การเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ และร่วมผลักดันในการจัดการป่าไม้ของประเทศอย่างต่อเนื่อง

สรุปผล

การติดตามผลและสัมมนาเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย เกิดขึ้นด้วยความตระหนักว่าการติดตามและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ช่วยให้สามารถทราบถึงข้อมูลด้านต่างๆ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาและนำมาใช้ประกอบการวางแผน ปรับปรุงการดำเนินในปัจจุบัน และวางแผนการพัฒนาโครงการใหม่ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และสถานการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนและสถาบันฯ จะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญได้แก่ ชุมชน/เครือข่ายชุมชนที่เคยเข้าร่วมโครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย โดยมีการลงพื้นที่ติดตามกิจกรรมต่างๆ และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนดังกล่าว

สรุปผลการติดตามและประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและทรัพยากรของท้องถิ่น พบว่า ภาพรวมชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายมีการดำเนิน กิจกรรมการอนุรักษ์ ป่าไม้ และเฝ้าระวังป่าอยู่ในระดับปานกลาง มีการจัดการที่เป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง ของกิจกรรมนับแต่โครงการได้สิ้นสุดลงในทุกพื้นที่ เช่น มีพื้นที่ป่ามีแนวเขตชัดเจนและสมาชิกชุมชนให้การยอมรับ มีแผนงานที่ชัดเจนและปฏิบัติได้ตามที่ตั้งใจ การป้องกันไฟป่าชุมชน ให้ความร่วมมือและมี ส่วนร่วมในระดับดี โดยเฉพาะในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขาแบบผสมผสาน (ป่าภูเขาเขียว) ที่มีพื้นที่ป่าสาธารณะที่มีอาณาเขตป่าติดต่อกัน มีแบ่งการเฝ้าระวังดูแลกัน ใน เขตหมู่บ้าน ป่าแม่กะตู้ สามารถสร้างแนวร่วมการดูแลรักษาป่าได้รอบเขาเพราะเห็นผลจากตาจากน้ำซับที่เกิดขึ้นจากการฟื้นตัวของป่า ส่วน

โครงการอื่นๆ มีพื้นที่ป่าชัดเจน สามารถฟื้นฟูป่าให้มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้นแต่ยังไม่สามารถขยายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น ตลอดจนแผนงานและการพัฒนาริเริ่มที่เกี่ยวข้องยังไม่มาก และพบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการทำงาน เช่น การบุกรุกตัดไม้ และชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขไกล่เกลี่ยได้ ส่วนกิจกรรมเสริมสร้างด้านจิตสำนึกในพื้นที่เป้าหมายทุกพื้นที่ เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์ปลูกป่าในวันสำคัญ ค่ายเยาวชน ดำเนินกิจกรรมตามโอกาส และทิ้งช่วงเวลานาน โดยรวมยังไม่มีความชัดเจนมากนักและยังไม่สามารถสร้างความต่อเนื่อง

2) การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน สามารถส่งผลดีต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน อยู่ในระดับดี และพบกรณีของในพื้นที่ของโครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า พบว่ากองทุนมีความเติบโตเพิ่มขึ้น การขยายผลประโยชน์ต่อสมาชิก ชุมชนส่วนรวมได้ดี จะเห็นได้จากการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นนำมาต่อยอดการพัฒนากิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน เช่น ด้านการศึกษา ศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ส่วนพื้นที่อื่นสามารถดำเนินการได้ดีเป็นที่น่าพอใจและเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ แม้จะพบปัญหาการส่งคืนเงินกู้ล่าช้าแต่ชุมชนยังสามารถแก้ไขได้

การพัฒนาชุมชนด้านอาชีพส่วนใหญ่ ยังมุ่งที่จะลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่เคยส่งเสริม โดยผ่านกลุ่มกิจกรรม พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีส่วนน้อยที่ยังคงดำเนินการอยู่ เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เพาะเห็ด เลี้ยงปลา ส่วนกิจกรรมการเกษตรปัจจุบันชุมชนให้ความสนใจมากขึ้นแม้จะต้องใช้เวลานาน ในการเห็นผลกำไรและมีความเสี่ยงไม่มาก เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การเลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ เป็นต้น

2) การบริหารจัดการ และการพัฒนากลุ่ม ทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน คณะกรรมการส่วนใหญ่สามารถบริหารจัดการได้ดีและเอื้อประโยชน์แก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่องมากขึ้น และมีการพัฒนาต่อยอดทุนกลุ่มฐานงานเดิมให้เกิดการจัดการและเกิดประโยชน์ และมีรูปแบบการดำเนินการบริหารจัดการ แตกต่างกันไปตาม สภาพพื้นที่ มีการประยุกต์และการริเริ่มการทำงานใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และภายใต้การยอมรับร่วมกันของชุมชน แม้ว่าบางชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากกองทุน ชุมชนอื่นๆ ที่ให้การปล่อยกู้ยืมในระยะยาว และอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่า ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มได้มีการหารือและชี้แจงกฎระเบียบหาและปรับให้เหมาะสม มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ผ่านสื่อต่างๆ สื่อสังคมภายนอก อาทิ สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและนับเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน

แต่ยังพบว่าปัญหาด้านการบริหารจัดการจะเกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนคณะกรรมการ เนื่องจากกรรมการใหม่ยังมีการเรียนรู้ ความเข้าใจต่อการบริหารจัดการยังไม่มากเท่ากรรมการชุดเก่า ซึ่งได้

ผ่านกระบวนการทำงานและการเรียนรู้มีประสบการณ์มากกว่า แม้ว่าโดยรวมแล้วจะมีการบริหารจัดการได้ในระดับดี แต่แกนนำทำงานกลุ่มต่างๆ เห็นควรได้รับการเรียนรู้ด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ภายใต้สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับวันยิ่งมีความรุนแรงของปัญหา เช่น การพัฒนาทักษะการทำงานที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ การพัฒนางานเขียนโครงการเพื่อเชื่อมข้อมูลกับหน่วยงานต่างๆ การคิดริเริ่มนวัตกรรมใหม่ของกลุ่มทำงาน การอบรมตามความสนใจ การติดต่อประสานงาน การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ การมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับ ชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ตลอดจนการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ทำอยู่ให้เอื้อประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนมากขึ้น

ส่วนผลจากการ สัมมนาและศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และเรียนรู้ต่อสถานการณ์หรือประเด็นที่สำคัญที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ที่เข้าร่วมได้ตระหนักว่า แต่ละเครือข่ายไม่อาจเฝ้าระวังป่าให้ยั่งยืนได้โดยลำพัง มีความจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายภายใต้เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทยให้แข็งแรงและขยายผลออกไปอีกให้ครอบคลุมทุกผืนป่าทั่วประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินงานในพื้นที่ต่างๆ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการพัฒนากลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน กองทุนหมุนเวียน อาชีพเสริม และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งปัจจุบันสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจทั้งภายในและภายนอก สำหรับการพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย ยังเป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกันกับการพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี และปัจจุบันชุมชนและเครือข่ายจะมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น ทั้งในด้านการประสานงานและจัดการกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดของคณะกรรมการในการผลักดันกิจกรรม การประสานงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในการเป็น อีกทั้งการพัฒนาชุมชนยังหมายรวมถึงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสนับสนุน ส่งเสริม เสนอทางเลือกให้ชุมชนได้มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับองค์กรชุมชนภายนอกอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมสัมมนา และเวทีสาธารณะที่เกี่ยวข้องยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ในระดับนโยบาย เช่น เรื่องของพระราชบัญญัติป่าชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับชุมชน

และเชื่อมโยงให้เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และการพัฒนาให้การดำเนินงานต่างๆ ให้มีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรมของชุมชน/เครือข่ายชุมชนต่างๆ มีดังนี้

1) พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้อยู่บนพื้นฐานความพอเพียง โดยการติดตามประเมินผลที่ผ่านมา พบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย คงไม่ปฏิเสธว่าในด้านบวกของกองทุนมีส่วนทำให้เกิดทุนในด้านต่างๆ มากมาย เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนในเรื่องการบริหารจัดการ การใช้บริการของสมาชิก เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน และเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจกับชุมชนให้สมาชิกได้เข้าถึงการสถาบันทางการเงินที่ใกล้ชิดมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในด้านลบก็ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น มีการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย มีหนี้สินที่ซ้ำซ้อนกันหลายแหล่งและเกิดภาระหนี้ผูกพัน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ชุมชนอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดความไม่ยั่งยืนของกองทุนในที่สุด

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บทบาทของหน่วยงานภายนอกควรให้การส่งเสริมและพัฒนาสนับสนุนบทบาทของประชาชน องค์กรชุมชน ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น ให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการจัดการกองทุนเชื่อมโยงละพื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ ทำให้สมาชิกมีความเอื้ออาทรและเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง ตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบไม่กดขี่ข่มเหงกันและกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความพออยู่พอเพียง พอกิน พอใช้ ใจกว้างใจกันและกัน และสามารถพึ่งพาตนเอง มากกว่าการสนับสนุนเงินทุน

2) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ กับเครือข่ายชุมชนและสมาชิกในหมู่บ้าน เกิดความตื่นตัวและกระตุ้นในกรรมการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ นอกจากนี้ ต้องมีการพัฒนากลไกการติดตามผลการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้านต่างๆ ให้เป็นระบบและมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากขึ้น โดยมีการสรุปผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป รวมทั้งสนับสนุนให้มีการขยายความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

3) พัฒนาผู้นำและแกนนำ คนเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกิจกรรมชุมชน ถือเป็นหน่วยการจัดการที่นำพาความสำเร็จและล้มเหลวได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะในการทำงานควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระจายบทบาทและความรับผิดชอบไปยังกรรมการ สมาชิก

รวมทั้งมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าไปสู่รุ่นใหม่ นอกจากนี้ ควรมีคณะที่ปรึกษา ซึ่งเป็นครู บุคคลสำคัญที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการในพื้นที่ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้คำปรึกษาในประเด็นสำคัญๆ เช่น การจัดระบบการเงินและการบัญชี การเกษตรผสมผสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรม การจัดทำเอกสาร รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

- 4) **ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ซึ่งหมายถึงองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่รับผิดชอบชุมชนเป้าหมาย จะต้องเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนการทำงานของชุมชนและเครือข่ายฯ ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยการประสานแผนของเครือข่ายกับแผนการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้ง การจัดสรรงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้านต่างๆ ในอนาคต
- 5) **พัฒนาการวางแผนประกอบอาชีพ** พัฒนาฝีมือและวิธีการเพิ่มผลผลิต/เพิ่มมูลค่า รวมทั้งด้านการตลาดให้แก่สมาชิกที่สนใจในการประกอบอาชีพต่างๆ มีข้อมูลเพียงพอ มีการวิเคราะห์ความเสี่ยง ต้นทุน รายรับรายจ่าย การจัดทำบัญชี และพัฒนาระบบการผลิตได้อย่างสอดคล้องกับตลาด และมีรายได้ที่คุ้มค่าและเพียงพอ
- 6) **ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ** และต้องอาศัยแหล่งข้อมูลจากภายนอกประกอบ การสร้างบรรยากาศให้คิดค้น แลกเปลี่ยน เรียนรู้ รวมถึงการจัดระเบียบความรู้ใน เอกสารและการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ประการ ที่สำคัญที่สุดคือ การสร้าง โอกาส และเงื่อนไขให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อนำไปใช้พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของงาน เช่น การแก้ไขปัญหาเรื่องดิน น้ำ สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่
- 7) **ขยายผลการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้ครอบคลุมในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด** โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นที่มีการพื้นที่คาบเกี่ยวต่อเนื่องกับเขตพื้นที่ดูแลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ ร่วมกันของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

5. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้ดำเนินโครงการด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มาตั้งแต่ปี 2539 ภายใต้โครงการต่างๆ ในพื้นที่ 9 จังหวัด และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการแล้ว สถาบันฯ ได้ริเริ่มให้มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนรู้ระหว่างระหว่างกันภายใต้ “เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย” (Thai Forest Watch Network) ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้ผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนเหล่านั้นได้มีโอกาสในการเสริมสร้างศักยภาพ การเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ และร่วมผลักดันในการจัดการป่าไม้ของประเทศอย่างต่อเนื่อง

สรุปผล

การติดตามผลและสัมมนาเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย เกิดขึ้นด้วยความตระหนักว่าการติดตามและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ช่วยให้สามารถทราบถึงข้อมูลด้านต่างๆ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาและนำมาใช้ประกอบการวางแผน ปรับปรุงการดำเนินในปัจจุบัน และวางแผนการพัฒนาโครงการใหม่ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และสถานการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนและสถาบันฯ จะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญได้แก่ ชุมชน/เครือข่ายชุมชนที่เคยเข้าร่วมโครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย โดยมีการลงพื้นที่ติดตามกิจกรรมต่างๆ และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน/เครือข่ายชุมชนดังกล่าว

สรุปผลการติดตามและประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและทรัพยากรของท้องถิ่น พบว่า ภาพรวมชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายมีการดำเนิน กิจกรรมการอนุรักษ์ ป่าไม้ และเฝ้าระวังป่าอยู่ในระดับปานกลาง มีการจัดการที่เป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง ของกิจกรรมนับแต่โครงการได้สิ้นสุดลงในทุกพื้นที่ เช่น มีพื้นที่ป่ามีแนวเขตชัดเจนและสมาชิกชุมชนให้การยอมรับ มีแผนงานที่ชัดเจนและปฏิบัติได้ตามที่ตั้งไว้ การป้องกันไฟป่าชุมชน ให้ความร่วมมือและมี ส่วนร่วมในระดับดี โดยเฉพาะในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขาแบบผสมผสาน (ป่าภูเขาเขียว) ที่มีพื้นที่ป่าสาธารณะที่มีอาณาเขตป่าติดต่อกัน มีแบ่งการเฝ้าระวังดูแลกัน ใน เขตหมู่บ้าน ป่าแม่กะตู้ สามารถสร้างแนวร่วมการดูแลรักษาป่าได้รอบเขาเพราะเห็นผลจากตาจากน้ำซับที่เกิดขึ้นจากการฟื้นตัวของป่า ส่วน

โครงการอื่นๆ มีพื้นที่ป่าชัดเจน สามารถฟื้นฟูป่าให้มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้นแต่ยังไม่สามารถขยายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น ตลอดจนแผนงานและการพัฒนาริเริ่มที่เกี่ยวข้องยังไม่มาก และพบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการทำงาน เช่น การบุกรุกตัดไม้ และชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขไกล่เกลี่ยได้ ส่วนกิจกรรมเสริมสร้างด้านจิตสำนึกในพื้นที่เป้าหมายทุกพื้นที่ เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์ปลูกป่าในวันสำคัญ ค่ายเยาวชน ดำเนินกิจกรรมตามโอกาส และทิ้งช่วงเวลานาน โดยรวมยังไม่มีความชัดเจนมากนักและยังไม่สามารถสร้างความต่อเนื่อง

2) การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน สามารถส่งผลดีต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน อยู่ในระดับดี และพบกรณีของในพื้นที่ของโครงการหมู่บ้าน ปตท. พัฒนารักษาป่า พบว่ากองทุนมีความเติบโตเพิ่มขึ้น การขยายผลประโยชน์ต่อสมาชิก ชุมชนส่วนรวมได้ดี จะเห็นได้จากการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นนำมาต่อยอดการพัฒนากิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน เช่น ด้านการศึกษา ศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ส่วนพื้นที่อื่นสามารถดำเนินการได้ดีเป็นที่น่าพอใจและเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ แม้จะพบปัญหาการส่งคืนเงินกู้ล่าช้าแต่ชุมชนยังสามารถแก้ไขได้

การพัฒนาชุมชนด้านอาชีพส่วนใหญ่ ยังมุ่งที่จะลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่เคยส่งเสริม โดยผ่านกลุ่มกิจกรรม พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีส่วนน้อยที่ยังคงดำเนินการอยู่ เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู เพาะเห็ด เลี้ยงปลา ส่วนกิจกรรมการเกษตรปัจจุบันชุมชนให้ความสนใจมากขึ้นแม้จะต้องใช้เวลานาน ในการเห็นผลกำไรและมีความเสี่ยงไม่มาก เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การเลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ เป็นต้น

2) การบริหารจัดการ และการพัฒนากลุ่ม ทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การพัฒนาชุมชนและกองทุนหมุนเวียน คณะกรรมการส่วนใหญ่สามารถบริหารจัดการได้ดีและเอื้อประโยชน์แก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่องมากขึ้น และมีการพัฒนาต่อยอดทุนกลุ่มฐานงานเดิมให้เกิดการจัดการและเกิดประโยชน์ และมีรูปแบบการดำเนินการบริหารจัดการ แตกต่างกันไปตาม สภาพพื้นที่ มีการประยุกต์และการริเริ่มการทำงานใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และภายใต้การยอมรับร่วมกันของชุมชน แม้ว่าบางชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากกองทุน ชุมชนอื่นๆ ที่ให้การปล่อยกู้ยืมในระยะยาว และอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่า ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มได้มีการหารือและชี้แจงกฎระเบียบหาและปรับให้เหมาะสม มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ผ่านสื่อต่างๆ สื่อสังคมภายนอก อาทิ สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและนับเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน

แต่ยังพบว่าปัญหาด้านการบริหารจัดการจะเกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนคณะกรรมการ เนื่องจากกรรมการใหม่ยังมีการเรียนรู้ ความเข้าใจต่อการบริหารจัดการยังไม่มากเท่ากรรมการชุดเก่า ซึ่งได้

ผ่านกระบวนการทำงานและการเรียนรู้มีประสบการณ์มากกว่า แม้ว่าโดยรวมแล้วจะมีการบริหารจัดการได้ในระดับดี แต่แกนนำทำงานกลุ่มต่างๆ เห็นควรได้รับการเรียนรู้ด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ภายใต้สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับวันยิ่งมีความรุนแรงของปัญหา เช่น การพัฒนาทักษะการทำงานที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ การพัฒนางานเขียนโครงการเพื่อเชื่อมข้อมูลกับหน่วยงานต่างๆ การคิดริเริ่มนวัตกรรมใหม่ของกลุ่มทำงาน การอบรมตามความสนใจ การติดต่อประสานงาน การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ การมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับ ชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ตลอดจนการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ทำอยู่ให้เอื้อประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนมากขึ้น

ส่วนผลจากการ สัมมนาและศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และเรียนรู้ต่อสถานการณ์หรือประเด็นที่สำคัญที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ที่เข้าร่วมได้ตระหนักว่า แต่ละเครือข่ายไม่อาจเฝ้าระวังป่าให้ยั่งยืนได้โดยลำพัง มีความจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายภายใต้เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทยให้แข็งแรงและขยายผลออกไปอีกให้ครอบคลุมทุกผืนป่าทั่วประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินงานในพื้นที่ต่างๆ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการพัฒนากลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน กองทุนหมุนเวียน อาชีพเสริม และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งปัจจุบันสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจทั้งภายในและภายนอก สำหรับการพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย ยังเป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกันกับการพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี และปัจจุบันชุมชนและเครือข่ายจะมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น ทั้งในด้านการประสานงานและจัดการกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดของคณะกรรมการในการผลักดันกิจกรรม การประสานงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในการเป็น อีกทั้งการพัฒนาชุมชนยังหมายรวมถึงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสนับสนุน ส่งเสริม เสนอทางเลือกให้ชุมชนได้มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับองค์กรชุมชนภายนอกอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมสัมมนา และเวทีสาธารณะที่เกี่ยวข้องยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ในระดับนโยบาย เช่น เรื่องของพระราชบัญญัติป่าชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับชุมชน

และเชื่อมโยงให้เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และการพัฒนาให้การดำเนินงานต่างๆ ให้มีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรมของชุมชน/เครือข่ายชุมชนต่างๆ มีดังนี้

1) พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้อยู่บนพื้นฐานความพอเพียง โดยการติดตามประเมินผลที่ผ่านมา พบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญเกี่ยวกับกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย คงไม่ปฏิเสธว่าได้ในด้านบวกของกองทุนมีส่วนทำให้เกิดทุนในด้านต่างๆ มากมาย เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนในเรื่องการบริหารจัดการ การใช้บริการของสมาชิก เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน และเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจกับชุมชนให้สมาชิกได้เข้าถึงการสถาบันทางการเงินที่ใกล้ชิดมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในด้านลบก็ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น มีการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย มีหนี้สินที่ซ้ำซ้อนกันหลายแหล่งและเกิดภาระหนี้ผูกพัน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ชุมชนอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดความไม่ยั่งยืนของกองทุนในที่สุด

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บทบาทของหน่วยงานภายนอกควรให้การส่งเสริมและพัฒนาสนับสนุนบทบาทของประชาชน องค์กรชุมชน ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น ให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการจัดการกองทุนเชื่อมโยงละพื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ ทำให้สมาชิกมีความเอื้ออาทรและเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง ตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบไม่กดขี่ข่มเหงกันและกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความพออยู่พอเพียง พอกิน พอใช้ ใจกว้างใจกันและกัน และสามารถพึ่งพาตนเอง มากกว่าการสนับสนุนเงินทุน

2) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ กับเครือข่ายชุมชนและสมาชิกในหมู่บ้าน เกิดความตื่นตัวและกระตุ้นในกรรมการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ นอกจากนี้ ต้องมีการพัฒนากลไกการติดตามผลการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้านต่างๆ ให้เป็นระบบและมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากขึ้น โดยมีการสรุปผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป รวมทั้งสนับสนุนให้มีการขยายความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

3) พัฒนาผู้นำและแกนนำ คนเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกิจกรรมชุมชน ถือเป็นหน่วยการจัดการที่นำพาความสำเร็จและล้มเหลวได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะในการทำงานควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระจายบทบาทและความรับผิดชอบไปยังกรรมการ สมาชิก

รวมทั้งมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าไปสู่รุ่นใหม่ นอกจากนี้ ควรมีคณะที่ปรึกษา ซึ่งเป็นครู บุคคลสำคัญที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการในพื้นที่ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้คำปรึกษาในประเด็นสำคัญๆ เช่น การจัดระบบการเงินและการบัญชี การเกษตรผสมผสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรม การจัดทำเอกสาร รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

- 4) **ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ซึ่งหมายถึงองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่รับผิดชอบชุมชนเป้าหมาย จะต้องเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนการทำงานของชุมชนและเครือข่ายฯ ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยการประสานแผนของเครือข่ายกับแผนการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้ง การจัดสรรงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้านต่างๆ ในอนาคต
- 5) **พัฒนาการวางแผนประกอบอาชีพ** พัฒนาฝีมือและวิธีการเพิ่มผลผลิต/เพิ่มมูลค่า รวมทั้งด้านการตลาดให้แก่สมาชิกที่สนใจในการประกอบอาชีพต่างๆ มีข้อมูลเพียงพอ มีการวิเคราะห์ความเสี่ยง ต้นทุน รายรับรายจ่าย การจัดทำบัญชี และพัฒนากระบวนการผลิตได้อย่างสอดคล้องกับตลาด และมีรายได้ที่คุ้มค่าและเพียงพอ
- 6) **ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ** และต้องอาศัยแหล่งข้อมูลจากภายนอกประกอบ การสร้างบรรยากาศให้คิดค้น แลกเปลี่ยน เรียนรู้ รวมถึงการจัดระเบียบความรู้ใน เอกสารและการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ประการ ที่สำคัญที่สุดคือ การสร้าง โอกาส และเงื่อนไขให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อนำไปใช้พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของงาน เช่น การแก้ไขปัญหาเรื่องดิน น้ำ สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่
- 7) **ขยายผลการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้ครอบคลุมในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด** โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นที่มีการพื้นที่คาบเกี่ยวต่อเนื่องกับเขตพื้นที่ดูแลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ ร่วมกันของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ชุมชน/เครือข่าย	การดำเนินงานที่ผ่านมา	แผนการดำเนินงานต่อไป
9. เครือข่ายหมู่บ้าน พัฒนารักษาป่า อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา	- กองทุนหมุนเวียนและกองทุนออมทรัพย์ - มีการจัดการป่าชุมชน 2,000 ไร่ - ปลูกและฟื้นฟูป่าเฉลิมพระเกียรติ - ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสานและการเลี้ยงสัตว์ เช่น แพะ หมูป่า เป็นต้น	- พัฒนากองทุนต่อเนื่อง
10) เครือข่ายป่าชาย เลน จ.พังงา และ จ.ระนอง	- ศูนย์การเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชุมชน - การฟื้นฟูป่าชายเลน 6,000 ไร่ (มีแผนแล้ว) - การวิจัยระบบนิเวศโดยรวมกับโรงเรียนและเยาวชน - พัฒนาเส้นทางการศึกษาป่าชายเลน - บริหารจัดการกลุ่มและกองทุนหมุนเวียน - การจัดการขยะมูลฝอยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน - มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพและฟื้นฟูป่าชายเลนธรรมชาติเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น - การพัฒนาศูนย์ซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็กสำหรับชาวประมงชายฝั่ง	

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน มีดังนี้

- **พัฒนาศักยภาพผู้นำและเยาวชน** ในด้านความรู้ การเป็นวิทยากร การเขียนโครงการ การประสานงานและประชาสัมพันธ์ รวมทั้งส่งเสริมบทบาทสตรีในงานพัฒนา
- **พัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน** ทางด้านอาชีพเชิงอนุรักษ์ การจัดการป่า สิ่งแวดล้อมศึกษา รวมทั้งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- **การพัฒนากองทุนชุมชน** ให้มีความเข้มแข็งซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะ และการพัฒนาธุรกิจชุมชน
- **การบูรณาการแผนพัฒนา** ได้แก่ แผนชุมชนและแผนพัฒนา อบต. เพื่อให้เกิดเอกภาพในการพัฒนาชุมชน เกิดการประหยัด ลดความซ้ำซ้อน รวมทั้ง พัฒนาระบบและการเข้าถึงข้อมูลชุมชน สร้างโอกาสของการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผน และพัฒนาประชาคมในการกำกับและติดตาม
- **การบริหารจัดการเครือข่าย** มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน มีข้อบังคับหรือระเบียบการบริหาร และมีเวทีในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และข่าวสารระหว่างเครือข่าย

รายชื่อผู้ประสานงาน:

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
นายศิริชัย แซ่ลิ้ม ผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนน้าอยู่	ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานนางรอง 81 หมู่ 6 ถนนโชคชัย-เดชอุดม ตำบลหนองโบสถ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 31110	081-0743821
นายจุมพล หอมจันทร์ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลท่าอิบุญ	9 หมู่ 11 ตำบลท่าอิบุญ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 67110	
นายไพโรจน์ พันธุ์มาก ประธานเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก	บ้านท่าวังมกลกลาง หมู่ 11 ตำบลท่าอิบุญ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 67110	056-718245 081-2813638
คุณสุชาติ ยาคำ ประธานเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าว ทุ่งมหา (คปอ.)	เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา บ้านถ้ำธง หมู่ 3 ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร 86210	081-9797727
นายอนุสรณ์ อารีบำบัด ผู้ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม หมู่ 4 บ้านหนองน้ำดำ อำเภอ แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี 76170	087-0272875
นายณรงค์ แรงกลีกร ประธานเครือข่ายแม่वंก์ชุมชน คนรักป่า	เครือข่ายชุมชนคนรักป่าแม่वंก์ ตำบลวังชัน อำเภอแม่वंก์ จังหวัดนครสวรรค์ 62140	089-0788395
นายสุริยา ไครตมี ผู้ประสานงาน	เครือข่ายวิจัยป่าบุ่งป่าทามศรีสงคราม 9 หมู่ 4 ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 48150	081-2637977
นายชาติตรี ชูจิตร์ ผู้ประสานงาน	ชุมชนคนรักป่าแก่งเกาะใหญ่ ตำบลปางมะค่า อำเภอนาหว้า จังหวัดกาฬงเพชร 62140	086-1191903

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านหนองไผ่ หมู่ 7 ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 30150	086-1464129 085-7766537
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านวังรางใหญ่พัฒนา 20 ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 30170	089-5854514
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านวังรางน้อย หมู่ 9 ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 30170	086-2541192
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านบุตาสง หมู่ 7 ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอ สูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 30170	086-2441710 086-2476095
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านปางโก หมู่ 8 ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	085-2005406
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านซักระสังข์ หมู่ 6 ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	087-8680775
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านเลิศมงคล หมู่ 15 ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 30140	081-1859114
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านป่าแถม หมู่ 2 ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	085-6102260 086-8794259
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านหนองเรือ หมู่ 8 ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	081-2520234 085-4142409
- ผู้ใหญ่บ้าน - ประธานกองทุนหมูนเวียน	บ้านเจริญชัย หมู่ 14 ตำบลคอแลน อำเภอ บุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี 34230	086-1424731

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
นายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ ประธานเครือข่ายเกษตรกรดินภูพัฒนา	เครือข่ายเกษตรกรดินภูพัฒนา 222 บ้านหนองข่า หมู่ที่ 1 ตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัด ชัยภูมิ 30120	087-8178979
เครือข่ายโครงการป่าชายเลนเพื่อ ชุมชน	สำนักงานประสานงานโครงการ 7/81 หมู่ 2 ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา 81120	076-441133